

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет гуманітарних наук
Кафедра загального і слов'янського мовознавства

Кваліфікаційна робота
освітній ступінь — бакалавр

на тему: «Семантико-стилістичні риси української пісенної лірики періоду
повномасштабного вторгнення»

Виконала: студентка 4-го року навчання,
Спеціальності 035.01 Філологія
(українська мова та література)
Кричковська Уляна Віталіївна

Керівник: Катерина Ростиславівна Близнюк

Рецензент: Гарбера Ірина Володимирівна,
кандидат філологічних наук, доцент

Кваліфікаційна робота захищена з
оцінкою _____

Секретар ЕК _____

«__» _____ 20__ р.

Київ – 2025

Зміст	
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Мова українських воєнних пісень	6
1.1. Воєнна пісня в історії української лірики.....	6
1.2. Мовно-стилістичні засоби у пісенній ліриці.....	10
1.3. Концептуальний аналіз воєнної лірики: основні підходи та методи	13
Висновки до розділу I	18
РОЗДІЛ 2. Семантико-стилістичні риси сучасних українських воєнних пісень	19
2.1. Тематика пісень періоду повномасштабного вторгнення	19
2.2. Епітети.....	23
2.3. Метафори	27
2.4. Порівняння.....	29
2.5. Гіперболи	33
2.6. Риторичні фігури.....	35
2.7. Образність	38
2.8. Концептосфера української пісенної лірики періоду повномасштабного вторгнення.....	42
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II.....	47
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51
ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	55

ВСТУП

Українська пісня споконвіку була не тільки дзеркалом емоційного стану народу, а й засобом комунікації, самовираження, збереження історичної пам'яті. Особливо значущою її роль стає у періоди випробувань — часи воєн, боротьби за незалежність. Під впливом широкомасштабного російського вторгнення в Україну, українська воєнна пісня набула нового звучання — вона стала голосом боротьби, віри й незламності. Дослідження сучасної української воєнної пісні дозволяє не лише виявити особливості її мовно-стилістичних засобів, а й простежити концептуальні зміни в колективній свідомості українців.

Актуальність цього дослідження зумовлена тим, що сучасна українська пісенна лірика, яка стала своєрідною відповіддю українців на повномасштабне російське вторгнення у лютому 2022 року стала важливим способом комунікації та збереження національної пам'яті. Українська воєнна пісня має не лише емоційно-психологічну функцію, а й ідеологічну, адже вона стає інструментом формування патріотичної свідомості, національної єдності та спротиву.

Українська воєнна лірика, що з'явилася у відповідь на початок російсько-української війни у 2014 році, в науковому дискурсі ще не набула належного рівня лінгвістичного опрацювання, хоча й вона є важливою складовою сучасного мовно-культурного простору. У наукових публікаціях, зокрема у статтях «Від музики Майдану до музики війни: український феномен» В.Г. Дутчак [10], «Боротьба на мистецькому фронті. Українська пісенна традиція військових часів» К.В. Крепака [23] та О.С. Дзинглюк та В.А. Гречиха «Патріотична пісня як невід'ємний елемент національної свідомості українців» [7] акцент здебільшого зміщено у бік культурологічного, соціально-комунікативного чи мистецтвознавчого аналізу. Решта публікацій ґрунтувалися на старішому матеріалі, наприклад: козацьких піснях, або піснях Української повстанської армії.

Водночас повномасштабне вторгнення Росії на територію України у 2022 році спричинило нову пісенну хвилю. У цьому контексті постає об'єктивна наукова необхідність лінгвістичного осмислення новітньої української воєнної пісенної лірики.

Дослідження семантико-стилістичних рис цих пісень дозволяє зафіксувати мовно-художні особливості часу повномасштабної російської війни проти України, осмислити зміну колективної свідомості українців через аналіз тропів, а також дослідити формування нових концептів у мові й культурі.

Метою дослідження є з'ясування семантико-стилістичних особливостей сучасної української воєнної пісенної лірики.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати функціонування художньо-виражальних засобів;
2. Визначити роль художньо-виражальних засобів у відтворенні емоційного стану суспільства в умовах війни;
3. Зібрати методологічну базу дослідження;
4. Розмежувати поняття військової та воєнної лірики;
5. Вичленувати художньо-виражальні засоби;
6. Простежити особливості їхнього творення та функції в текстах;
7. Проаналізувати концептосферу українських воєнних пісень.

Об'єктом дослідження є українська пісенна лірика періоду повномасштабного російсько-українського вторгнення 2022–2024 років.

Предметом дослідження є семантико-стилістичні риси сучасної української воєнної лірики, зокрема функціонування епітетів, метафор, порівнянь, гіпербол та риторичних фігур, які разом формують потужний емоційний та художній пласт національної культури періоду війни. Крім того, простежуються концептуальні елементи у текстах пісень.

Виконання цих завдань передбачає застосування таких **методів**:

- описовий метод був використаний для аналізу мовного матеріалу, фіксації та класифікації семантико-стилістичних засобів (епітетів, метафор, порівнянь, гіпербол тощо);
- стилістичний аналіз використали для виявлення функціонального навантаження мовно-художніх засобів у пісенних текстах;
- семантичний аналіз використали для встановлення значення тропів, образів та концептів у текстах воєнної лірики;

- когнітивно-лінгвістичний підхід полягає у аналізі концептів, які формуються у свідомості слухачів через пісенні образи.

Матеріалом дослідження стали 32 тексти сучасної української пісенної лірики періоду повномасштабного російського вторгнення 2022–2024 років. У дослідженні найбільший пласт проаналізованих пісень охоплюють тексти гуртів Kozak System, The Yurcash, Kalush Orchestra тощо. Аналіз охоплює пісні різних жанрів, що набули популярності серед українського суспільства в умовах війни.

У роботі вживаємо окреслення «пісенна лірика періоду повномасштабного вторгнення» і «воєнна лірика» як взаємозамінні, оскільки під аналіз потрапили лише пісні, що зачіпають тематику війни. Такі окреслення використовуються з огляду на те, що не кожен текст, що був написаний протягом війни, автоматично стає воєнним.

Новизна роботи полягає в комплексному семантико-стилістичному аналізі сучасної української воєнної пісенної лірики, що виникла у відповідь на повномасштабне російське вторгнення. У дослідженні простежено специфіку вживання тропів і риторичних фігур у контексті національної боротьби та травматичного суспільного досвіду.

Наукове значення роботи полягає в поглибленні розуміння функціонування мови у кризових суспільних обставинах та у виявленні ролі пісенної творчості в збереженні національної пам'яті.

Практичне значення роботи – можливість використовувати її у подальших наукових дослідженнях як джерело для порівняльного аналізу мовних особливостей художніх текстів воєнного часу.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного із розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, списку використаних джерел ілюстративного матеріалу.

Апробація. Окремі положення дослідження пройшли апробацію на ІХ всеукраїнській науковій конференції студентів, аспірантів і молодих учених «Мовний простір сучасного світу» і будуть опубліковані в збірнику тез.

РОЗДІЛ 1. Мова українських воєнних пісень

1.1. Воєнна пісня в історії української лірики

Проблемою з'ясування ролі й значення української пісні в матриці українського культурного дискурсу цікавилися науковці різних галузей знань. Літературознавчі аспекти пісенної творчості досліджували: М.Б. Лановик, З.Б. Лановик, О.С. Дзинглюк, Г. Сокіл; комунікаційну специфіку музичної творчості аналізували Й.О. Злотник, М.В. Лігус, В. Шульгіна та інші.

Впродовж всього існування українства на рідній землі (Київський літопис лише письмово зафіксував топонім «Україна» 1187 року, функціонування якого задовго існувало в усному слововживанні) його історія нерозривно пов'язана з пісенною творчістю, яка фіксувала моменти життя і в найщасливіших, і в найтрагічніших часах.

Пісня завжди була невід'ємним атрибутом, адже вона констатувала всі вияви суспільної дійсності, засвідчувала психічні реакції на добро чи зло, ліризувала внутрішній сакрум любові й ненависті, індукувала почуття патріотизму й націоналізму, а також ментально маркувала простір буття українців.

Український композитор О. Злотник та доктор мистецтвознавства В. Шульгіна слушно зазначають, що «комунікативний універсум музики функціонує у своєрідному «сенсовому полі» культури, яке створює необхідні передумови кодування і декодування музичних смислів. Завдяки традиціям, практиці, теорії, наявним зразкам і нормам, ці процеси відіграють важливу роль як у продукуванні та збереженні музичних цінностей, так й у виконавському процесі, музичному сприйнятті» [18, с. 28].

Як пише українська мовознавиця М. Лановик, особливість поетики жанру української пісні – «першорядне значення надається виражальним засобам, які здатні передавати витончені емоційні стани, впливати на людську уяву, збуджувати в ній художньо образні асоціації і відповідні рефлексії» [26].

Як стверджує Г. Сокіл, «українська народна пісня відіграє важливу роль у пробудженні національного духу». За її словами, це через те, що у ній оспівуються «картини героїзму оборонців рідної землі. На прикладах

фольклорних текстів простежується безперервність ідей лицарства, високих ідеалів, у яких викристалізувалася героїчна історія нашого народу» [37].

Початок повномасштабної російсько-української війни у лютому 2022 року інспірував появу цілого пласту українських пісень, ідейне навантаження яких має патріотичний характер. Українська воєнна пісня стала інструментом боротьби з ворогом, голосом віри, надії й перемоги.

М. Лігус у своїй роботі «Музичний перформанс як форма комунікації» [27, с. 68-71] слушно зауважила, що музика, як і мова, являє собою універсальний людський комунікативний засіб. Вона акцентувала, що музика є універсальним засобом фіксації, збереження та трансляції інформації за допомогою метафоричної мови музичних символів.

За її словами, це дозволяє розглядати музичний твір як комунікативний медіум, що передає певну інформацію, а тому виступає як повідомлення. М. Лігус стверджує – «соціально комунікативна влада музики як повідомлення полягає у переконанні публіки у тих ідеях, які вона втілює (вербально чи за допомогою форми музичного твору, що виконується у перформансі), адже слухання музики є інтерпретацією повідомлення» [27, с. 68-71].

Доктор філології А. Ткаченко вирізняє лірику з погляду емоційної тональності, до якої відносить мінорну / мажорну; героїчну / комічну; драматичну / ідилічну; експресивну / роздумливу; а також з погляду тематики: пейзажну / урбаністичну; інтимну / соціальну, міфопоетичну / культуральну; інтелектуальну / почуттєву; аскетичну / гедоністичну [43, с. 137–138]. Період повномасштабного вторгнення став повштовхом до того, аби в українському ліричному просторі з'явилися тексти різної тематики, але багато з них стосуються війни у різноманітних її проявах.

Як свідчить словник української мови в 11 томах, означення «військовий» стосується війська, або ж військовослужбовця [40]. Наприклад, О.В. Дедуш у статті «Українські військові пісні як елемент національної самосвідомості» послуговувався терміном «військовий» на означення пісень, адже аналізував їх з точки зору того, як вони допомогли у формування української національної самосвідомості, а також класифікував їх у хронологічній послідовності [48].

Водночас «воєнний» стосується війни та пов'язаний із нею [40]. Наприклад, О.С. Дзинглюк та В.А. Гречиха у статті «Патріотична пісня як невід'ємний елемент національної свідомості українців» вживають визначення саме «воєнна пісня», адже аналізували пісні, які з'явилися після російського вторгнення у 2014 році [7, с. 118–123].

Відтак у контексті нашої роботи використовуватиметься термін «воєнна пісня», адже аналізуються пісні, які з'явилися після початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України у 2022 році.

У контексті української воєнної пісні варто зауважити, що першим етапом, на якому зародилися такі пісні, був козацький. У цих піснях зазвичай знаходимо відображення історичних подій, специфіки козацтва та життя тогочасних українців. Основною функцією пісні у козаків була психологічна, яка давала змогу полегшувати всі незгоди військової служби та бойових дій.

Хоча й більшість авторів залишилися безіменними, та як зазначають низка дослідників, зокрема Ю. Мицик, С. Плохій та І. Стороженко в історичних розповідях про запорізьке козацтво «Як козаки воювали», Маруся Чурай створила ряд створила ряд пісень. За їхніми словами, її вважають авторкою багатьох народних пісень, зокрема: «Засвіт встали козаченьки», «Ой не ходи, Грицю» та «В кінці греблі шумлять верби» [32].

У праці М. Драгоманова «Політичні пісні українського народу», дослідник виділяє такі групи козацьких пісень [9]:

1. Пісні XVI–початку XVII ст., в яких оспівувався період запеклої боротьби козаків та простого люду з татарами та турками;
2. Пісні першої половини XVII ст. (до 1657 року), які відображали польсько-українське протистояння;
3. Пісні доби Руїни, в яких зображувалась боротьба черні з старшиною;
4. Пісні про Мазепу, Палія, якими завершувались ті пісні козацтва, які були більш чи менш поширені по всій території України.

А музикознавець А. Іваницький у своєму підручнику «Український фольклор» [19, с. 159-161] виділяє три групи козацьких пісень:

1. Пісні з історичним підтекстом, що висвітлюють особисту і громадську долю козаків на тлі історичної ситуації;

2. Пісні, що стосуються козацького побуту (побут у цьому циклі змальовується за трьома основними етапами життя козака: від'їзду з дому, козацькі будні, загибель козака на полі бою);

3. Пісні з елементами лірики кохання (тут не проявляються станові ознаки). В основному це була туга через розлуку з коханим козаком, який міг загинути у поході.

Наступним етапом української воєнної пісні був перехідний. Тоді, починаючи з кінця XVIII століття, українці продовжують брати активну участь у формуванні російської імператорської армії. Відтак українська фольклористка Л. Єфремова допускає класифікацію деяких пісень як козацько-рекрутські, козацько-солдатські [4, с. 72].

Фольклористка зазначає, що солдатські пісні обіймають значно ширшу тематику й там можна виділити дві різні групи:

1. Пісні, в яких зображено солдатський побут (тяжке безправне життя, походи, війна, каліцтво, смерть солдата, дозвілля і залицяння до дівчат, повернення з війська додому, драматичні картини лову рекрута [4, с. 70]). Значна частина таких пісень створена самими солдатами.

2. Другу групу становлять пісні інших жанровотематичних розрядів, у змісті яких солдатське життя не відображене. Але ці пісні ввійшли у побут вояків, співалися ними на дозвіллі і, особливо, під час походів та муштри.

Пісня є важливою складовою українського національного культурного дискурсу, яка впродовж століть формувала національну самосвідомість, передавала духовні цінності, емоційні стани та світогляд українського народу. В культурному просторі українців пісня завжди мала важливу роль — вона була як емоційно-психологічною підтримкою, так і ідеологічним маркуванням простору.

Історичний розвиток української воєнної пісні пройшов кілька етапів — від козацької епохи з її героїко-побутовою лірикою, через період рекрутських та солдатських пісень, до сучасних пісень повномасштабної російсько-української війни.

У контексті повномасштабного російського вторгнення в Україну у 2022 році спостерігається поява хвилі воєнної пісні, яка на відміну від військової пісні, фокусується не лише на військовому досвіді, а й на переживанні війни як загальнонаціонального травматичного досвіду. У цьому контексті термін «воєнна пісня» є точнішим для нашого дослідження.

1.2. Мовно-стилістичні засоби у пісенній ліриці

Для ліричних текстів притаманна насиченість художніми засобами, які допомагають кондесовано передавати інформацію, занурювати слухача в емоційний стан, атмосферу. Зокрема завдяки використанню метафор, епітетів, порівнянь, алегорій та інших тропів, автори передають внутрішній стан ліричного героя, а також створюють яскраву атмосферу, що дозволяє слухачеві емоційно занурюватися в ліричний простір твору.

Мовознавиця А. Коваль у підручнику «Практична стилістика сучасної української мови» зазначає, що метафора — це троп, «в основі якого лежить використання слів чи словосполучень» через подібності або аналогії (сюди відносимо ознаки за кольором, формою, значенням тощо) [20, с. 26].

Вона зауважила, що метафора виникає як результат переносу прямого значення слова на об'єкт, котрому «перенесена» дія або якість не властиві за узвичаєними нормами мовлення. Саме в цьому полягає новизна фігурального слововживання, його стилістична ефективність.

Загальномовні метафори, за словами мовознавиці, нездатні створювати виразний стилістичний ефект через свою стерту образність – для цього потрібен «спеціально організований контекст, щоб оживити стерту, «згаслу» метафору». Як приклад вона наводить метафоричні загальномовні словосполучення (ходять чутки, плітки, розмови, пересуди), які давно втратили образність у повсякденному вживанні.

Дослідниця зазначила, що значно більший стилістичний ефект створюють індивідуально-авторські метафори, адже «під пером майстра» метафоризуються слова, які в цій ролі сприймаються як семантичні неологізми, «бо вживання їх, як правило, одноразове, неповторюване».

Мовознавиця зазначила, що несподівані асоціативні зв'язки між віддаленими поняттями і є найчастіше поетичною знахідкою автора, а розгорнута метафора створюється ланцюгом метафоричних вживань слів, які взаємно доповнюють одне одного.

А. Коваль визначає порівняння тропом, який побудований на зіставленні певного предмета з іншим для художнього опису [20, с. 24]. Вибір зіставляваних предметів, за її словами, залежить від індивідуальних якостей людини, що порівнює, а якість порівняння залежить як від світогляду і світосприймання мовця, так і від мовних традицій.

Мовознавиця зазначає, що за допомогою порівнянь відбувається «зближення таких віддалених понять, як живе й неживе, як фізичне й психічне»; порівняння може торкатися якості і кількості, емоцій і експресії, іншими словами, у порівнянні особливо виразно проявляє себе єдність процесів пізнання людиною світу.

У різних стилях порівняння виконують неоднакові функції, пише мовознавиця. Зокрема образні порівняння переважно побутують і продукуються у художній і розмовній мові, а також у деяких публіцистичних жанрах.

За словами А. Коваль, в усній народній творчості, крім інших, особливо поширені заперечні порівняння. Також для деяких жанрів усної народної творчості (казок, байок, анекдотів) типовим є вид порівнянь, які зветься невизначеними: «в них дається найвища оцінка описуваного, проте ця оцінка не набуває конкретного образного втілення» (ні в казці сказати, ні пером описати; несказанна – невимовлена краса та ін.).

Епітет мовознавиця визначає тропом, сутність якого полягає в тому, що «предмет набуває образної характеристики», тобто він визначається за допомогою метафоричного або метонімічного означення, а не через звичайне логічне означення [20, с. 29].

За її словами, епітети, як і інші тропи, дають змогу показати предмет зображення «з несподіваного боку, знайти в ньому нові риси». Епітети дають також змогу умовно розщепити одну ознаку на кілька, увиразнивши описуване явище.

Водночас автори словника лінгвістичних термінів Д. Ганич, І. Олійник зазначають, що епітет – це «один із основних тропів, художнє образне означення, що підкреслює характерну рису, визначальну якість предмета, поняття, дії».

За їхнім визначенням, найчастіше епітетами виступають означення-прикметники. У широкому розумінні, за словами Д. Ганич та І. Олійник, епітетами «називають іменники-прикладки, а також прислівники, які метафорично пояснюють дієслово» [5].

Автори словника епітетів української мови – С. Бибик, С. Єрмоленко та Л. Пустовіт – вказують, що епітет – це «будь-яке художнє означення, призначення якого, як свідчить його етимологічне походження, виявляється в тому, щоб надати предмету поетичності та живопису, тобто визначити індивідуальну якість предмета, яка належить лише йому одному і не переноситься на інші предмети» [1].

За їхнім визначенням, серед усієї різноманітності тропів української мови «епітет відзначається тим, що виявляє неосяжні можливості мови у сполучуваності, поєднанні слів».

Окремо варто згадати й про функціонування персоніфікації в українській війсьній ліриці. А. Коваль визначала її «наділенням неживих предметів рисами, ознаками, властивостями людини». Мовознавиця зазначала, що таке уособлення може бути частковим: «певні явища природи, неживі предмети, стихійні сили, які оточують людину, в описах наділяються здатністю почувати, мислити, діяти».

За її словами, при повній персоніфікації предмети наділяються не окремими ознаками людини, а «набувають цілого комплексу ознак, мисляться як реальне уособлення».

У контексті розгляду тропів в українській війсьній пісні важливе місце посідають гіперболи, анафори й антитези. Тропи як засіб художньої виразності відіграють ключову роль у формуванні емоційного забарвлення мовлення та увиразненні описуваного змісту. Метафора, порівняння, епітет, персоніфікація та інші тропи дають змогу глибше передати відчуття, настрої, світогляд мовця, а в контексті нашої роботи — допомагають слухачеві глибше відчути емоції, які передає ліричний герой української військової пісні.

Відповідно до поглядів А. Коваль, Д. Ганича, І. Олійник, С. Бирик, С. Єрмоленко та Л. Пустовіт, тропи мають як загальноживані, так і індивідуально-авторські форми виявлення, причому саме оригінальність їхнього використання забезпечує високий стилістичний ефект.

В українській військовій пісні тропи набувають особливої ваги, адже допомагають передати глибокі емоції народу в умовах випробувань і боротьби. Застосування гіперболи, анафори й антитези посилює експресивність тексту та сприяє створенню цілісного художнього образу. Відтак тропи в українському мовленні є не лише засобом естетизації дійсності, а й способом глибинного осмислення дійсності через слово.

1.3. Концептуальний аналіз воєнної лірики: основні підходи та методи

Означення концепту варіюється від тематики робіт. В історичному контексті терміноутворення «концепту» варто згадати про вченого П'єра Абеляра, який у XI– XII століттях використовував його на позначення засобу охоплення змісту. Він називав «концептом» спроможність творчо створювати смисли, суб'єктивно аналізувати та сприймати реальність [49].

В українському мовознавстві привертають увагу на означення «концепту» С. Жаботинська, В. Жайворонок, А. Загнітка, М. Кочерган, О. Селіванова, В. Манакін, К. Голобородько, О. Зайченко та І. Колегаєва.

Ці науковці фокусуються у своїх працях на «концепті» у контексті когнітивної лінгвістики, сприяють уточненню його структури, підходам до визначення обсягу та шляхам встановлення специфіки формування й вербалізації.

У підручнику «Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми» О. Селіванова трактує концепт як інформаційну структуру свідомості; одиницю пам'яті, що є узагальненням усіх знань про об'єкт, одержаних через процеси взаємодії свідомого та несвідомого [41, с. 410].

С. Жаботинська у своїй праці [13] наголосила на тому, що концепти – це одиниці пізнання світу, які утворюються й зберігаються не в мові, а в мисленні конкретної людини.

Дослідниця також розділяє концепти на:

- номінативні (вербалізовані в мові);
- остенсивні (образи, геліштати, схеми діяльності).

В. Жайворонок у своїй роботі «Проблема концептуальної картини світу та мовного її відображення» [14], означував концепт, як і зміст поняття, і смисл (а частіше комплекс смислів). Як приклад він наводив слова соловей – дика пташка; так зветься і самець і самка.

Мовознавець зазначав, що концептуальні перетворення мовних одиниць і відношень між ними особливо «виразно постають при освоєнні мовою-реципієнтом іншомовних елементів». Він наголошував, що «етнокультурні нашарування в багатьох із них очевидні, про що свідчать, зокрема, семантичні й стильові зрушення в запозичених лексемах на зразок вампір (упир), картопля (бараболя), барвінок» [14].

В. Жайворонок зауважив, що окремі з них заслуговують на детальніший етнолінгвістичний опис, особливо ті, які на українському мовному ґрунті активно розвивають образні й символічні значення. За словами науковця, «символізація реалії спричиняє до символізації лінгвальних одиниць, навіть якщо останні привнесено з іншої мовної системи» [14].

Відтак він наводив у приклад германізм барвінок, який на українському мовному ґрунті витворив ряд зменшено-пестливих варіантів — барвінонько, барвінчик, барвіночок, барвінчикок, а ознаки цього предмета зелений, хрещатий, крячастий стали постійними фольклорними епітетами, широковживаними в народному дискурсивному мовленні.

Тому, як зазначає В. Жайворонок, концепт барвінок з часом «перетворився на константу української етнокультури», оскільки поступово став утіленням народної символіки.

У «Сучасному лінгвістичному словнику» редакції А. Загнітка можна знайти кілька визначень «концепту» [16]. Словник пише про це поняття як про «оперативну одиниці мислення та психіки», яка передає досвід людини або об'єднує смисли потрібні людині в процесі мислення.

Мовознавиця О. Воробйова у праці «Концептологія в Україні: здобутки, проблеми, прорахунки» трактує «концепт» як одиницю свідомості, складник «колективного несвідомого», що передає знання людини, оречевлюється та вербалізується мовними засобами, і водночас включає невербалізовану частку інформації. Також вона пише про нього як про ментальну картинку, яку можна побачити або відчутти [3, с. 4].

Водночас В. Манакін у навчальному посібнику «Мова і міжкультурна комунікація» наводив два визначення «концепту»: з точки зору когнітивної лінгвістики та психології, а також лінгвокультурології [28].

За його визначенням, у когнітивній лінгвістиці та психології концепт – це «одиниця ментальності, свідомості, пам'яті, якою оперує людина в процесі мислення і за допомогою якої здійснюється, зберігається та відображається зміст досвіду і знань», а в лінгвокультурології – «одиниця, яка виражає етнонаціональну специфіку і вербалізується в словах, фразеологізмах та інших мовних засобах» [28, с. 69-71].

В основі вербалізованих концептів завжди перебувають елементи мови. Зокрема доктор філологічних наук К. Голобородько стверджує, що «головний складник концепту є слово», а структурою виступає «структура всіх означень цього слова».

Він зазначає, що концепт поєднує «авторське сприйняття слова», а також «первісних трактувань про нього та традицію вживання». За його визначенням, концепт у лексичній структурі слова є «складною структурою, яка представляє собою синтез індивідуально-авторського розуміння з традицією національного вживання цього концепту, а також і загальнолюдською, первісно міфологічною моделлю світу» [6, с. 26-30].

А науковиця О. Зайченко зазначає, що концепт може співвідноситись зі словом у котромусь із його значень, проте водночас є значно ширшим за конкретне лексичне значення. За її словами, «концепт є ширшим та об'ємнішим за змістом ніж поняття, поєднує як описово-класифікаційні, так і почуттєво-вольові та образноемпіричні складові» [17, с. 78-81].

Водночас мовознавиця І. Колегаєва розглядає версію про «розсіяність концепту в мовних знаках». За її словами, це зумовлює необхідність досліджень усіх мовних одиниць, у яких він проявляється [21, с. 121-123].

Концепти відображають колективний і індивідуальний досвід, знаходять своє втілення у мові, яка є головним засобом їхньої вербалізації. Вони реалізуються і в пісенній ліриці, у текстах пісень концепти не лише передають змістову інформацію, а й формують образну систему твору, впливаючи на емоційне сприйняття слухача. А завдяки художнім засобам концепти набувають яскравого емоційного забарвлення.

Поняття героїзму займає одне з пріоритетних місць у повстанському фольклорі й тлумачиться як найвище виявлення самовідданості, мужності у виконанні громадянського обов'язку. З ним тісно пов'язані спільнокореневі поняття «герой», «героїка» та інші.

У етимологічному словнику української мови герой подається таким визначенням – видатна своїми здібностями і діяльністю людина, що виявляє відвагу, самовідданість і хоробрість у бою. Генеза слова зводиться до запозичення з латинської «heros», яке походить від грецького «вождь», «воїн», «герой», спорідненого з латинським «servo» — «стережу, бережу, охороняю» [12, с. 500].

Цікавим є висловлювання українського філософа С. Кримського про «особистість як індивідуальну неповторність нації», адже кожна нація – це теж історична особа [25].

Як слушно зазначив В. Шусть у праці «Становлення феномена героїки в українській етнокультурній свідомості», «героїчний вчинок є породженням благородства душі, зверненої до вічних сутностей та цінностей. До них вона спрямована, з них створює образи, які слугують для власного життя і для життя інших. Людині замало лише осягати спогляданням та міркуванням Всесвіт: нашим думкам тісно в його межах. Зрозуміти мету нашого народження може лише благородна душа, яка відчуває свою причетність до вічного, яка підвладна душевним поривам, що виходять за межі досяжного відчуттям світу, і відкриває

горизонти нової, незвичної для матеріального світу дійсності. Саме в її безмежності душа знаходить справжню Вітчизну» [48, с.227].

Образ повстанця у піснях – це герой, який бореться за незалежність власною кров'ю, а народ, і письменницька еліта знає та цінує поетику героїзму й незламності.

В. Микольченко вважає, що за своєю суттю героїзм «є спрямованим на збереження та зміцнення життєздатності, гармонії суспільства, навіть ціною життя окремих індивідів. Героїчна особистість є нерозривно пов'язаною з подвигом заради своєї нації, держави. Герой завжди співзвучний епосі, яка його створила та поставила на межу героїзму. Відтак можна стверджувати, що важливою частиною концепту «герой» — прийняття смерті одних заради життя інших [31, с. 69-73].

Відтак можна зробити висновок, що концепт — важлива одиниця ментальної діяльності, яка визначає сприйняття та збереження знань у свідомості людини. Концепт не є лише мовною одиницею, а також відображає індивідуальне сприйняття світу, оскільки він формується внаслідок взаємодії свідомого та несвідомого, а також через культурні та соціальні впливи.

Особливого значення концепт набуває в контексті міжкультурної комунікації, коли мова стає важливим інструментом для передачі етнокультурних відмінностей. Це дозволяє зрозуміти, як одні й ті ж самі концепти можуть бути адаптовані і змінюватися залежно від культурного контексту.

Окремо варто відзначити концепт «героя», який в українському контексті виступає не тільки як відображення відваги та самовідданості, а й як символ національної єдності та боротьби за незалежність. Героїзм стає центральним елементом етнокультурної свідомості, відображаючи важливі історичні й культурні аспекти, пов'язані з нацією.

Висновки до розділу I

Українська воєнна пісенна творчість має глибокі історичні корені, починаючи від козацької доби, через період рекрутських і солдатських пісень, і до сучасної лірики, що виникла у відповідь на повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році. Пісенна лірика періоду повномасштабного вторгнення у роботі називається воєнною, бо охоплює ширшу тематику — не тільки життя військових.

Особливе місце в структурі української воєнної пісні займають мовно-стилістичні засоби, які слугують для глибокого художнього осмислення дійсності: епітети, метафори, порівняння, гіперболи, персоніфікація та риторичні фігури формують емоційно-образну тканину тексту.

Окрім цього, важливим аспектом при розгляді сучасної воєнної лірики є реалізація концептів. Концептуальний підхід дозволяє простежити, як у піснях війни вербалізуються глибинні смисли національної пам'яті, етнокультурної ідентичності й загальнонаціонального досвіду опору.

РОЗДІЛ 2. Семантико-стилістичні риси сучасних українських воєнних пісень

2.1. Тематика пісень періоду повномасштабного вторгнення

Українська пісенна творчість традиційно охоплює широке коло тем, пов'язаних із різними аспектами людського життя — від інтимних переживань до суспільно значущих подій. Із початком повномасштабного російського вторгнення на територію України особливого розвитку набула воєнна лірика, яка стала не лише засобом вираження колективної емоційної реакції на події, а й формою культурного спротиву. Ці пісні стали важливим інструментом фіксації історичної пам'яті, способом підтримки морального духу та актуалізації національної ідентичності.

Проаналізований пісенний матеріал дозволяє умовно поділити сучасні українські воєнні пісні на кілька тематичних груп:

- досвід військових;
- кохання;
- мрії про перемогу;
- звертання до матері та родини;
- висміювання ворога;
- пісні про дім.

Розглядаючи детальніше групу пісень про досвід військових, варто звернути увагу на те, що у них відбито будні солдатів, їхні переживання, страхи, надії та героїзм. Ці твори часто мають документальний характер і створюють ефект присутності, даючи слухачеві змогу зазирнути у внутрішній світ людини на передовій: *«Готуватиму довго свій план, / Розрахую екіпу й б/к, / Порахую тихенько до ста, / Там, де ти, панівна висота!»* [77], *«Марія свята, / ти їх збережи, / мене не жалій / я вже на межі. / Ти бачила все, / тут Бога нема, / тут тільки вогонь / і свіжа зола!»* [69].

До другої групи ми відносимо воєнні пісні про кохання. У таких піснях часто поєднуються ніжність і туга, очікування зустрічі й тривога за кохану людину, яка перебуває в зоні бойових дій: *«Він в ЗСУ. Вона в ТРО, / Місяць тому цілувались в метро, / Перетинали площі Дніпро, / Києва тихе спокійне*

нутро» [76], «у тебе малиха дуже класний світ очей / а я не хочу уявляти нас без тих ночей / заряджаю «Іглу» і стріляю / «ратата» я крошу і збиваю / дочекайся тебе розцілюю / дай тільки клятих цих я дошматую» [63].

Третя група — пісні, у яких фігурують мрії про перемогу. Вони формують надію, віру в майбутнє та утверджують переконання в неминучості перемоги України: «прокинувся Нептун, та тризубом дав нахабам / потопив корабель, Україні Слава / орка тіло ляже в ґрунт / допоможе ЗСУ» [59], «беремо рюкзачок / з ним разом буде ок / рюкзачок тривожний, та я непереможний» [56].

Окрему нішу становлять пісні-звертання передусім до матері, яка символізує Україну, рідний дім, любов і тепло, рідше – до батька. Такі ліричні твори мають виразний емоційний заряд, у них часто звучить ностальгія, біль втрати або туга за мирним життям: «Мамо!.. Мамо!.. / Ти не хвилюйся, я буду писати! / Мамо!.. Мамо!.. / Там, де я буду, краще помовчати... / Мамо!.. Мамо!..» [70], «Як відгримить війна, / І відлуна луна, / Серце прийде до тями, / Вернемось знов до мам!» [72], «Стефанія мамо, мамо Стефанія / Розквітає поле, а вона сивіє / Заспівай мені мамо колискову / Хочу ще почути твоє рідне слово» [65].

До п'ятої тематичної групи ми зарахували пісні, у яких акцент падає на висміювання ворога. Сатиричні та іронічні композиції сприяють формуванню впевненості в слабкості ворога та в його неминучій поразці: «Москва згоріла і втонула / Москва пішла на корм акулам / Все було, та такого ще не було / Ну все, поплакали й забули» [75], «ваша орда щойно після бурси, / воєнні курси / онлайн проходили, інтернет падав, / як рештки м'яса руского аж до Курська / летять в тарілки з щами смачно правда?» [51].

До шостої групи увійшли пісні, у яких ліричний герой оспівує свої почуття за втраченим, або зруйнованим війною домом. Вони сповнені тужливими мотивами за рідним домом, який потерпає від війни: «Тому ми вистоїм, тому ми вистоїм! / бо це наш дім, / наша земля наш дім, / хай буде чутно всім» [60], «Навкруги все – не твоє / І воно постійно муляє / Тож додому / Де тебе чекає все» [81].

ТЕМАТИЧНІ ГРУПИ УКРАЇНСЬКОЇ ВОЄННОЇ ПІСНІ ПЕРІОДУ ПОВНОМАСШТАБНОГО РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ

■ Досвід військових ■ Кохання ■ Звертання до матері
■ Мрії про перемогу ■ Висміювання ворога ■ Пісні про дім

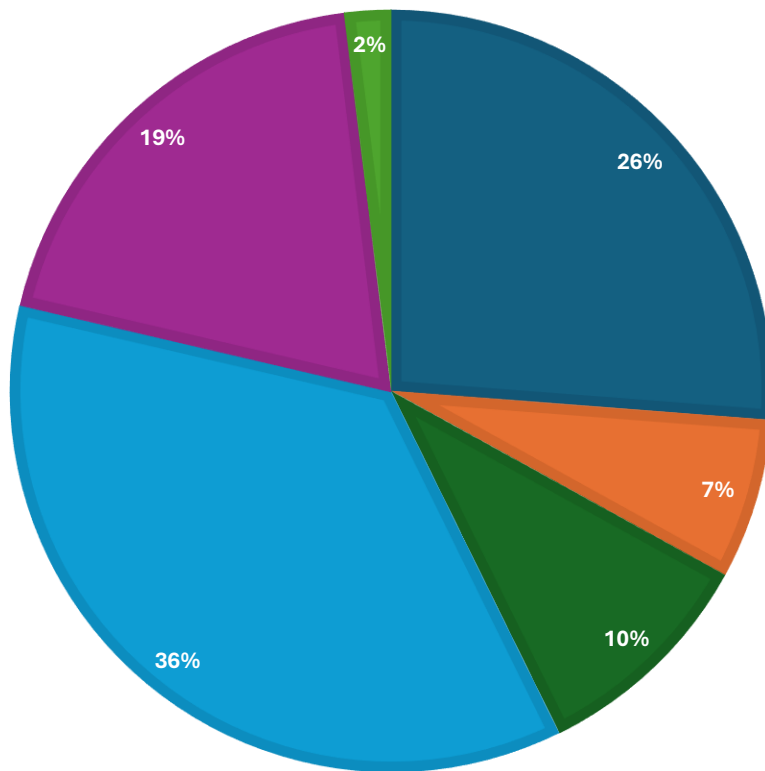

Рисунок 1.

Як свідчить діаграма, група українських воєнних пісень, у яких увага прикута до досвіду військових, складає 27%. До цієї групи ми віднесли такі пісні: «Ой у лузі червона калина» [50], «Нестор» [54], «Місто Марії» [55], «Золото і блакить» [58], «Азов – сталь» [69], «Не покинь» [71], «Панівна висота» [77], «Шарабан» [78].

До групи пісень, у якій відображене кохання у період широкомасштабного російського вторгнення, і яка складає 7%, входять такі композиції: «Дика Дичка» [63], «Він в ЗСУ. Вона в ТРО» [76].

Найбільш чисельна група пісень, яка складає 37% та вирізняється оптимістичними настроями, патріотичним піднесенням і глибоким переконанням у перемозі України – це група, яку ми умовно назвали «мрії про перемогу». Серед пісень: «Метро» [53], «Скоро перемога» [56], «Там у тополі» [61], «Кіт-Собака» [62], «Батьківщина» [66], «Пес Патрон» [67], «Українська

лють» [68], «Як відгримить війна» [72], «Не забудем і не пробачим» [74], «Вільні. Нескорені» [79], «Боремося» [80].

Група пісень, у яких акцент падає на звертання до матері чи до родини складає 10% та вирізняється особливим емоційним насиченням, адже у композиціях, які увійшли у групу, йдеться про стосунки з рідними, про материнське благословення, підтримку, про ностальгію та біль втрати. До них ми віднесли такі пісні: «Stefania» [65], «Мамо» [70], «Бавовна – солодка вата» [73].

Окрему увагу також у роботі приділили групі української воєнної пісні, яку ми умовно означили групою «пісень про дім». Вона найменша у нашому дослідженні та складає 2% від всіх пісень. Водночас емоційне навантаження пісень, які увійшли до цієї категорії вирізняється своєю тужливістю за рідним домом, із яким зіштовхнулися більшість українців із початком російського повномасштабного вторгнення. У цій групі ліричний герой піднімає питання не лише болю від знищення ворогом його домівки, а й питання почуттів людей, які були змушені покинути свої домівки та вимушено переїхати. До цієї групи увійшли пісні: «Дім» [60], «Додому» [81].

Пісні останньої групи, яку ми умовно назвали «висміювання ворога», і яка складає 20%, вирізняються сатиричним та саркастичним тоном. Такі композиції виконують функцію емоційної розрядки, демонструють силу українського духу через глузування з ворога та прославлення українського війська. До цієї категорії увійшли: «Спи» [51], «Враже» [52], «Байрактар» [57], «Допоможе ЗСУ» [59], «Шо ви браття» [64], «maskva» [75].

Проведений аналіз практичного матеріалу свідчить про те, що сучасна українська воєнна пісня є багатогранним явищем, яке охоплює широкий спектр емоцій, досвідів та наративів, актуалізованих в умовах повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році.

Українська воєнна пісня виконує не лише естетичну, а й соціальну, психологічну та патріотичну функції, стаючи формою культурного спротиву. Вона допомагає надихнути суспільство на боротьбу проти ворога, звернути увагу на проблематику вимушеної міграції під час війни, а також показати глибокі переживання військових та людей, які чекають на них.

Умовний тематичний поділ пісень дозволяє глибше усвідомити домінуючі мотиви сучасної української музичної творчості: досвід військових, кохання в умовах війни, мрії про перемогу, звертання до матері чи родини, висміювання ворога, а також пісні про дім. Кожна з цих груп відображає окремий аспект воєнної дійсності та виконує свою роль у формуванні суспільного дискурсу.

2.2. Епітети

Епітети – один із найбільш розповсюджених тропів, який можна знайти в українській воєнній пісні. Автори підручника «Стилістика української мови» Л. Мацько, О. Мацько та І. Сидоренко виділяють дві групи епітетів: кольористичні та епітети внутрішньопсихологічного сприймання [29, с. 338-339]. Також різні вчені виокремлюють стилістичну [33], семантичну [34], номінативну [30] і прагматичну [36] функції епітетів.

Автори підручника «Стилістика української мови» зазначають, що використання кольористичних епітетів в українському поетичному мовленні – «традиційна риса української літературної мови усіх етапів розвитку». За словами дослідників, лексеми зі значенням кольору є, «як правило, полісемантичними» – вони здатні розвивати «переносні значення, в яких виникають образи, і окремі з них закріплювати як символічні».

Епітети внутрішньопсихологічного сприймання дослідники визначають як ті, що «передають почуття ліричного героя: особисті чи суспільні». Окремо серед внутрішньочуттєвих епітетів автори виділяють одоративні та емотивні епітети. Одоративні епітети, за їхнім визначенням – це ті, «що характеризують предмет за запахом, нюхом, смаком та дотиком».

За їхніми словами, найбільшу групу серед внутрішньочуттєвих епітетів становлять емотивні (почуттєві) епітети. Автори стверджують, що наявність таких епітетів у поезії «створює самодостатню мистецьку якість, поезію узагальненої поетичності, коли всі окремо взяті слова ніби відомі, але на їх сполучуваності виникає свіжий образ» [29, с. 338-339].

Можна стверджувати, що серед проаналізованої вибірки пісень найбільшу кількість складають внутрішньочуттєві епітети. Зокрема серед них можна побачити такі, як: «*очі закльовані зорями*», «*пальці порізані струнами*», «*вуха*

піснями оглушені», «серце напоєне росами», «руки мечами мозолені», «груди пронизані стрілами» [54], «убогий край», «іржаві окуви» [51], «російські зуби» [78], «прокляті кати» [68].

Серед внутрішньочуттєвих епітетів, як можна звернути увагу, переважають епітети із негативним емоційним забарвленням. Це характерно для воєнних пісень, які покликані до засудження російської агресії проти України та оспівування полеглих військових. Такі епітети також часто зустрічаються у іронічних піснях, де російська армія зображується німічною та безсилою.

Зокрема розглядаючи детальніше деякі із прикладів, можна помітити, що задля збільшення негативного враження щодо ворога, зазвичай його зображують через лексеми, які від початку несуть у собі негативне зображення, наприклад як *«прокляті кати»*.

Якщо окремо розглядати лексеми *«проклятий»* та *«кати»* — відразу простежується негативна конотація кожної із них. Як зазначається у Словнику української мови в 11 томах (далі СУМ-11), лексема *«проклятий»* часто вживається у лайливому значенні — *«який проклинають, жорстоко засуджують, дуже ненавидять»* [40], а *«кат»* — *«той, хто здійснює смертні вироки або тілесне покарання, бере на тортури»* або ж, *«той, хто тиранить, убиває, мучить; мучитель, недолюдок»* [40].

Схоже можна проаналізувати й епітет *«іржаві окуви»* – тут також епітет сповнений негативною конотацією, яку надає *«іржавий»* та *«окуви»*. У СУМ-11 зазначають, що лексема *«іржавий»* часто вживається як у переносному значенні для опису, або ж у прямому, яке також зазвичай описує щось зіпсоване, покрите осадком [40], а окуви – вживається у значення кайдан, або чогось, що *«заважає розвитку»* [40].

В епітеті *«убогий край»* також прослідковуємо загальну негативну конотацію. Розглядаючи лексему *«убогий»*, знаходимо таке визначення у СУМ- 11: той, який *«живе в нестатках, злиднях», «має або містить у собі мало, недостатньо чого-небудь», «духовно обмежений; нікчемний»* [40]. А лексему *«край»* можна визначати не лише, як *«батьківщину»* чи вживати при *«вказуванні*

на місцезнаходження предмета поблизу іншого», а й для опису «віддаленого, глухого, необжитого місця» [40].

Із позитивним чи нейтральним емоційним забарвленням епітети можна зустріти у піснях, які прославляють відвагу військових, підтримують бойовий дух, або ж розповідають про життя далеко від дому: «*праведне місто,*» «*гордим Азовом*» [55], «*свіжа зола*» [69], «*чорний кінь*», «*білі крила*», «*мої мости*» [71].

Окремо варто розглянути епітет «*праведне місто*» у рядках «*віру ніколи не зрадить серце моє / буде довіку стояти /праведне місто Марії*», який несе в собі позитивну конотацію, а також «*мої мости*» – як приклад епітета із нейтральною конотацією.

СУМ-11 зазначає, що лексема «праведний» вживається на позначення того, хто «дотримується заповідей, моральних приписів якоїсь релігії», когось «безгрішного», або ж «чесного, благородного» [40]. Відтак лексема «праведний» у поєднанні із нейтральною лексемою «місто» надає йому позитивну конотацію.

«*Мої мости*» – нейтральний епітет через поєднання займенника «мої» у значенні того, який «перебуває у користуванні того, хто говорить, є його власністю» з лексемою «мости» – «спорудою для переїзду або переходу через річку, залізницю, автомагістраль» тощо, яка є нейтральною.

Якщо внутрішньочуттєвим епітетам можна провести розмежування та чітко визначити, у яких піснях ті чи інші використовуються частіше, то з одоративними епітетами складніше. Внаслідок того, що ці епітети характеризують предмет за запахом, нюхом, смаком та дотиком – вони можуть зустрічатися як в іронічних чи героїчних піснях, так і в трагічних та сумних.

Зокрема в піснях з виключно негативною конотацією, які оспівують знищення ворога, можна знайти такі одоративні епітети, як: «*реітки м'яса руского*» [51].

Пісні, які оспівують тугу за рідними на війні та бажання повернутися додому, знаходимо такі одоративні епітети: «*серпневий мед*» [72], «*люту холоднечу*» [73], «*важка зброя*», «*малесенькі плечі*» [76].

У тексті гурту Kozak System «Як відгримить війна» одоративний епітет «серпневий мед» завдяки поєднанню лексем «серпневий» та «мед» несе приємні та теплі емоції для слухача, чим спонукає до осмислення скінченності війни.

А «люта холоднеча» у рядках *«Питай мене, чи маю теплі речі я, / Питай, чи не голодний я на вечір, / І чи вдягаю шапку в люту холоднечу?»* навпаки створює відчуття небезпеки для життя, яке покликане до порівняння життя людини, яка залишилася в цивільному світі із життям військового. Всі проаналізовані епітети також можна групувати за закладеною образністю. Зокрема у піснях часто трапляються епітети:

- візуальні: *«панівна висота»* [77], *«небо прозоре»* [76], *«золотистий лан»*, *«червона калина»*, *«білий цвіт»* [50];
- слухові: *«примарна тиша»* [72], *«вуха піснями оглушені»* [54].
- тактильні: *«пальці порізані струнами»*, *«руки мечами мозолені»* [54], *«малесенькі плечі»* [76].

Як свідчить проаналізований матеріал, автори пісень використовують різні епітети для того, аби занурити слухача у психоемоційний стан та середовище ліричного героя.

Слухові епітети передають зазвичай передають атмосферу, яка оточує ліричного героя під час перебування у зоні виконання бойового завдання. Візуальні епітети допомагають краще описати жахливі умови, в яких опинився ліричний герой під час війни, а тактильні – слугують мостом між слухачем та ліричним героєм, за допомогою яких можна краще відчувати ситуацію та співпереживати йому.

Отже, серед воєнних пісень найчастіше можна прослідкувати використання внутрішньочуттєвих епітетів, які автор використовує задля опису негативних, позитивних чи нейтральних подій. Ці епітети посилюють емоційний тиск на слухача, викликають гострі емоції: від радості та гордості – до суму, ненависті та тривоги.

Найчастіше серед проаналізованих внутрішньочуттєвих епітетів трапляються епітети із негативною або нейтральною конотацією. Ці епітети слугують посиленням опису фізичного або морального опису людини, яка

перебуває безпосередньо на позиції та бореться проти ворога, або людини, яка чекає на військового.

2.3. Метафори

У «Словнику сучасної лінгвістики» А. Загнітка [16, с. 413] можна знайти такі типи метафор, як:

- номінативна, яку можна відносити до прямих номінацій;
- образну, в основі якої розуміння світу через поєднання людського відчуття з реаліями;
- художню, яка належить конкретному автору та має естетичну функцію;
- мовну, яка відображає соціальний досвід мовців та відтворюється надалі у мові.

Мовознавиця А. Коваль вирізняє також «індивідуально-авторські метафори», які як правило, неповторювані або одноразові. Окремо вона також виділяє «розгорнуту метафору», яка утворена, за її словами «ланцюгом метафоричних вживань слів, які взаємно доповнюють одне одного» [20, с. 27].

Вона також визначає три види метафор: іменникові, прикметникові та дієслівні. Іменникові метафори, в основі яких лежать іменники, мають означальне значення, від звичайних номінативних іменників їх виділяє емоційне забарвлення й найчастіше вони складаються із одночленного іменника.

У проаналізованому матеріалі були знайдені такі іменникові метафори, як: «любов до вас – це моя найсильніша зброя» [73], «серце прийде до тямі» [72], «Пес Патрон – пес Патрон, тепер собачий еталон» [67], «Слово моє кріпке» [56], «бавовна – солодка вата» [73].

За словами мовознавиці, прикметникові метафори виділяють прикметну рису об'єктів та «виражають опредмечену чи якісну ознаку шляхом надання експресії та сприявши оцінці цієї ознаки».

Серед проаналізованих пісень можна знайти такі прикметникові метафори: «чорний кінь з білими крилами» [71], «тіло розписане рунами», «ніжний аромат напалму» [54].

Дієслівні метафори, за її словами, характерні тим, що один із членів виражається дієсловом у переносному значенні. Вони можуть виражати

психологічний стан. Фактично, різновидами дієслівних метафор є персоніфікація та метонімія.

Прикладом дієслівних метафор у проаналізованому матеріалі є: *«бетон пахне війною»*, *«крик нового дня рветься на волю»* [55], *«Україна зажурилася»* [50], *«вся земля давним давно почервоніла»* [73], *«земля здригнулась і враз закипіла наша кров»*, *«і заревів старий Дніпро»* [68], *«Ніч безтурботно накрила нас...»* [72].

Як свідчить проаналізований матеріал, дієслівні метафори, які вживаються в піснях, створюють у слухача сильне емоційне враження. Зокрема їх зазвичай вживають аби викликати відчуття глибокого занурення в атмосферу подій. Наприклад, *«Ворог гарматами б'є / Звечора навіть бетон пахне війною»*, метафора *«бетон пахне війною»* змушує слухача відчутти війну на фізичному рівні.

Такі метафори також допомагають слухачеві глибше з'єднатися з текстом, наприклад, у рядках *«Світло повернеться знов / Крик нового дня рветься на волю»*, метафора *«крик нового дня рветься на волю»* створює образ боротьби і надії, даючи слухачеві відчуття, що він стає частиною великої зміни чи трансформації. Окремо автори використовують дієслівні метафори для підсилення патріотичних почуттів.

Мовознавці Л. Мацько, І. Сидоренко та О. Мацько розділяють метафори за тим, яких рис вони надають об'єкту, а дослідники М. Скриник та Т. Стренович [38] виділяють класифікацію метафору за тематичною належністю вихідного домену. Зокрема у контексті нашого дослідження актуальною буде мілітарна метафора.

У контексті мілітарної метафори серед проаналізованих пісень були знайдені такі: *«За Україну б'ють русню»* [68], *«Москва згоріла і втонула»*, *«Москва пішла на корм акулам»* [75], *«чую хрип майбутньої війни»* [54], *«орка тіло ляже в ґрунт, допоможе ЗСУ»*, *«потопив корабель, Україні Слава»*, *«Джавелін на максимум»* [59], *«як рештки м'яса руского аж до Курська летять»* [51].

У метафорах «*Москва згоріла і втонула / Москва пішла на корм акулам*» бачимо опис історичних подій, коли внаслідок удару двома ракетами «Нептун» Військово-морськими силами України у квітні 2022 року, ракетний крейсер «Москва».

Цей крейсер був флагманом і найбільшим бойовим кораблем Чорноморського флоту Росії та належав до числа шести найбільших кораблів Військово-морських сил Росії [45].

Відтак вживання такої метафори має на меті надихнути слухача на непереможність українських військових у війні проти Росії, а також висміяти дорогу втрату ворога.

У сучасній українській пісенній творчості, використовуються різні види метафор. Як свідчить проаналізований матеріал, найпоширеніші в українських воєнних піснях мілітарні метафори, а також дієслівні, які часто вживають для опису дій та емоційного стану. Менше було зафіксовано іменникових та прикметникових метафор, які додають художності та емоційного забарвлення.

Можна стверджувати, що вони виконують емоційно-виражальну, художню, мотивуючу та іронічну функції. Метафори допомагають авторам створити яскраві образи, підкреслити переживання та передати патріотичні настрої.

2.4. Порівняння

Український мовознавець О. Пономарів у підручнику «Стилістика сучасної української мови» визначив порівняння як троп, який побудований на зіставленні двох явищ, «предметів, фактів для пояснення одного з них за допомогою іншого».

Він зазначив, що стилістична роль порівнянь полягає у виділенні певної особливості предмета чи явища, яка «виступає дуже яскраво в того предмета, з яким порівнюється дане явище». За його словами, порівнюватися може все — живе й неживе, фізичне й психічне, конкретне й абстрактне [35, с. 40]

Автори підручника «Стилістика української мови» Л. Мацько, О. Мацько та І. Сидоренко зазначили, що порівняння – це тропеїчні фігури, завдяки яким мовне зображення особи, предмета, явища чи дії «передається через найхарактерніші ознаки». Мовознавці стверджують, що в основі порівняння

лежать логічні операції виділення «найсуттєвішої ознаки описуваного через пошук іншого, для якого ця ознака є виразнішою» [29, с. 359].

За їхніми словами, у порівнянні розрізняють суб'єкт порівняння – те, що порівнюють – об'єкт порівняння – те, з чим порівнюють – та ознаку, за якою один предмет порівнюється з іншим.

Мовознавці зауважили, що ознака може визначатися за кольором, формою, розміром, запахом, відчуттям, якістю, властивістю тощо. Відтак розрізняють порівняння логічні та образні.

У контексті логічних порівнянь мовознавці зазначили, що встановлюється ступінь схожості чи відмінності між предметами одного класу. У логічних порівняннях, стверджують науковці, беруться до уваги всі властивості, якості, ознаки порівнювальних предметів, проте виділяється щось одне.

Логічні порівняння, своєю чергою, використовуються в основному у науковому, офіційно-діловому, розмовному стилях. Вони додають до предмета нову інформацію. За словами науковців, образне порівняння відрізняється від логічного тим, що воно вихоплює одну найвиразнішу ознаку, «часом несподівану, і робить її основною, ігноруючи всі інші».

Мовознавці зазначили, що порівняння може мати таке граматичне вираження, як:

- порівняльний зворот (непоширений і поширений) зі сполучниками (як, мов, немов, наче, неначе, неначебто, ніби, нібито, немовби, немовбито);
- форма орудного відмінка;
- підрядне речення;
- конструкції з формами ступенів порівняння прислівників і прикметників: кращий, ніж/ вищий, ніж;
- описові порівняння;
- речення порівняльної структури, в яких об'єкт порівняння охоплює всю предикативну частину;
- порівняльно-приєднувальні конструкції, побудовані за принципом образної аналогії.

Окремо мовознавці вирізняють також заперечні порівняння, а також невизначені порівняння (такий, що ні в казці сказати, ні пером описати) [30, с. 359].

У контексті проаналізованих для цієї роботи пісень можна стверджувати, що в українській військовій пісні періоду 2022-2024 років, переважають логічні порівняння.

У піснях відслідковується велика кількість поширених та непоширених порівняльних зворотів, зокрема: «*Пес Патрон, пес Патрон/ рішучіший, ніж Макрон*» [67], «*Вона не розбудить, не будить, мене в сильні бурі/ Забере в бабулі дві дулі, ніби вони кулі*» [65], «*Ти у полі/ У Херсоні/ де стріляють, як в Warzoni*» [63], «*Коли воля в zenіті/ Стати вільним, як вітер,/ Є всі шанси!*» [79], «*Рубль падає, як бомба, гривня летить журавлем*» [74].

Порівняння та конструкції із орудним відмінком, що використовуються в піснях, значно впливають на слухачів, підсилюючи емоційний ефект, образність і глибину змісту.

Зокрема символічне підсилення образів допомагає авторам пісень створити сильні образи, які інколи завдяки своїй іронічності закріплюються в свідомості слухачів, такі як «*Пес Патрон, пес Патрон/ рішучіший, ніж Макрон*» [67]. Тут порівнюється рішучість пса Патрона із французьким президентом Емманюелем Макроном. Це не тільки підкреслює важливість цього образу, а й створює гумористичний та патріотичний контекст.

Часто зустрічаються речення порівняльної конструкції на кшталт: «*Моє серце - сталь!*», «*Моя кров - Азов!*» [69], а також можна зустріти конструкції із орудним відмінком, наприклад: «*серце твоє дитяче міцніше за метал*» [53].

Порівняння на кшталт «*Моя кров - Азов!*» використовує емоційно заряджене порівняння для того, щоб підкреслити непохитність та патріотичний дух, прив'язуючи його до сили й мужності українських військових. Такі метафори сприяють розвитку почуття національної гордості і відданості у слухачів.

Тут важливо звернути увагу на те, що мова йде про 12-ту бригаду спеціального призначення «Азов». Під час російського вторгнення в Україну

2022 року «Азов» став осередком оборони міста Маріуполь і надалі утримував комбінат Азовсталь [50].

А порівняння, як-от *«Рубль падає, як бомба, гривня летить журавлем»*, створюють відчуття руху і зміни. Вони передають конкретні економічні події, а також підсилюють драматизм ситуації, наголошуючи на швидких і різких змінах у світі.

Також деякі порівняння використовують, аби внести елементи гумору та іронії в пісню, наприклад: *«Вона не розбудить, не будить, мене в сильні бурі/ Забере в бабулі дві дулі, ніби вони кулі»*. Це дає слухачеві можливість не тільки серйозно сприймати контекст, але й відчутти гру в тексті.

Отже, як свідчать наукові підходи, представлені у працях О. Пономаріва, Л. Мацька, О. Мацька та І. Сидоренка, порівняння ґрунтується на виявленні найхарактернішої ознаки явища або предмета шляхом зіставлення з іншим, для якого ця ознака є яскравішою або виразнішою. Розрізняють логічні та образні порівняння, що відрізняються своїм стилістичним навантаженням та сферою вживання.

У контексті української воєнної пісні періоду повномасштабного російського вторгнення спостерігається активне використання логічних порівнянь, що зумовлено потребою виразно передати емоції, досвід війни, героїзм, страждання та надію. Основними формами граматичного вираження порівнянь у піснях є порівняльні звороти, конструкції з орудним відмінком, підрядні речення та речення порівняльної структури.

Характерною рисою сучасної пісенної творчості є поєднання логічних і образних елементів у порівняннях, що забезпечує не лише інформативність, а й емоційний вплив. Наприклад, рядки *«Пес Патрон, пес Патрон / рішучіший, ніж Макрон»* або *«Моя кров — Азов!»* є прикладами поєднання образної аналогії, патріотичного символізму та іронії. Можна стверджувати, що завдяки порівнянням створюється емоційна атмосфера, яка сприяє глибшому сприйняттю змісту пісень, формуванню національної свідомості та підтримці морального духу українців у складний воєнний період.

2.5. Гіперболи

Мовознавець О. Пономарів визначає гіперболу тропом, в основі якого лежить підкреслене перебільшення розмірів, рис, характеристик, ознак предмета чи явища. Протилежний гіперболі троп — літота, зазначав він [35, с. 46]. Він стверджує, що у публіцистичному стилі ці тропи використовуються для загострення уваги, для пожвавлення викладу.

За його словами, у художньому стилі гіпербола й літота використовуються здебільшого не в чистому вигляді, а як складники епітетів, метафор, порівнянь. Зокрема схоже визначення подають й автори підручника «Стилістика української мови», які зазначили, що гіпербола – це «образне перебільшення за розміром, силою, значенням» [29, с. 435].

Проаналізований матеріал свідчить, що цей троп широко використовується в українській воєнній пісні. Гіперболу використовують і для саркастичного перебільшення зображення ворожої сили, а також і для підвищення становища українських військових.

Зокрема аналізуючи обрані пісні, ми нашттовхнулися на таке гіперболізоване зображення сили української армії, як: «загризуть тут за тризуб» [66], «Дає по педалях бандероавтомобіль, bitch/ їздить по дорозі, а може і по воді» [63].

Розглядаючи окремо гіперболізоване зображення могутності зброї українських військових, можна прослідкувати алюзію на одне із 37 чудес Ісуса – ходіння по воді.

Після чудесного нагодування народу п'ятьма хлібами Ісус велів своїм ученикам вирушити в човні на другий бік Галилейського озера, до Вифсаїди Галилейської, а сам, відпустивши народ, зійшов на гору помолитися.

Вночі човен з учениками був на середині озера, і його било хвилями, тому що дув сильний вітер, а Ісус, знаючи про біду його учеників — пішов до них по воді [47].

Відтак можна стверджувати, що тут прослідковується аналогічне зображення «бандероавтомобіля», який може рухатися за потреби українських військових за будь-яких умов. Автори пісні використали таку гіперболізацію з

метою справити на слухача враження всемогутності української армії, яка за будь-яких обставин залишається незламною.

Також у контексті гіпербалізованої героїзації українського народу можна простежити низку тропів на означення населення, зброї, якої ведеться боротьба, а також військових, які добровільно пішли на службу: *«мій незламний БТР без саляри вже скучає»* [63], *«неможливо вільних роз'єднати»* [80], *«з бандитів російських робить примар/ Bayraktar»* [57], *«об'єднали вже цілий світ»* [68], *«Ну-ну, не плач, все добре! Я з тобою! Я повернуся переможцем після бою! І пам'ятай, що виростили ви героя!»* [73].

Варто розглянути й гіперболізацію немічності російської армії в українських воєнних піснях. У проаналізованому матеріалі фіксується велика кількість використання таких тропів, які покликані висміяти ворога, наприклад: *«Російські танкісти сховались в кущі/ Щоб лаптьом посьорбати довбані щі/ Та трохи у щях перегрівся навар»* [57], *«Онлайн проходили, інтернет падав,/ Як рештки м'яса руского аж до Курська/ Летять в тарілки з щями смачно правда?»* [51], *«і скоро зовсім русні не буде»* [68], *«раби будуть рабами, ви їх хуй переконаєте»* [64].

Гіпербола як стилістичний троп, посідає вагоме місце в українських воєнних піснях періоду широкомасштабного російського вторгнення. Мовознавці О. Пономарів та автори підручника «Стилістика української мови» зазначають, що гіпербола визначається як «образне перебільшення певних ознак, характеристик чи дій», яке виконує важливу функцію у приверненні уваги, підсиленні емоційного навантаження тексту, формуванні оцінного ставлення до зображуваних подій чи явищ.

У проаналізованому матеріалі гіпербола виступає універсальним засобом художньої виразності, що використовується у двох основних векторах: героїзації українських військових та висміюванні ворога. З одного боку, вона слугує для підкреслення сили, стійкості та моральної переваги українських захисників (*«загризуть тут за тризуб»*, *«їздить по дорозі, а може і по воді»*), з іншого — для сатиричного знецінення противника через перебільшене зображення його

слабкості та некомпетентності (*«російські танкісти сховались в кущі», «як рештки м'яса руского аж до Курська»*).

Також важливу роль відіграють алюзії, зокрема релігійного характеру, що набувають гіперболічного забарвлення й надають окремим висловам сакрально-героїчного звучання. Так, образ «бандероавтомобіля, який їздить по воді», може трактуватися як гіперболізована алюзія на біблійне чудо ходіння по воді, що підсилює відчуття всемогутності української армії.

Таким чином, гіпербола в сучасних воєнних піснях виконує як естетичну, так і ідеологічну функцію — вона сприяє формуванню героїчного міфу про український народ, консолідації суспільства, підвищенню морального духу, а також виконує роль інструмента психологічного супротиву.

2.6. Риторичні фігури

Філологиня Л. Білоконенко у праці «Сучасний художній дискурс: мовностилістичний вимір» [2] уналежнювала до риторичних фігур емпатичні та патетичні фігури, які «надають мовленню виразності, емоційності, створюють ефектні образи, впливають на почуття аудиторії».

За її словами, емпатичні фігури – «різномірні засоби мови, що наділені особливою виразною силою», вони мають сміливу значеннєву фактуру, їх використовують для наголошення, підсилення змісту тексту, втілення надзвичайних почуттів, емоцій. У контексті нашого дослідження, важливі є такі емпатичні фігури, як: антитеза та оксиморон.

Л. Білоконенко зазначала, що антитеза – це емпатична фігура, яка «грунтована на контрасті між різними ідеями, поняттями або твердженнями задля підкреслення важливості обох сторін аргументу» [2].

Своєю чергою, автори підручника «Стилістика української мови» Л. Мацько, О. Мацько та І. Сидоренко зазначили, що визначення антитези полягає у зумисному підкресленому зіставленні двох протилежних, але пов'язаних між собою понять, явищ, речей, ідей та образів для підсилення вражень. для більшої переконливості [29, с. 367].

Філологиня Н. Гуйванюк у праці «Антитетичні семантико-синтаксичні відношення у надфразній єдності та тексті» [8, с. 43-49] за структурою виділяє такі типи антитез:

- прості ускладнені речення (найчастіше з закритим сурядним рядом словоформ);
- складносурядні речення із зіставно-протиставними сполучниками;
- складнопідрядні речення (найчастіше допустово-протиставні);
- складні безсполучникові речення;
- складні синтаксичні конструкції з різними видами зв'язку;
- надфразні єдності.

У проаналізованому матеріалі були знайдені різні типи антитез, зокрема варто розглянути прості ускладнені речення, наприклад: «*Марія свята, ти їх збережи, мене не жалій*» [69], «*я не мала дитина, вона далі нерви тратить*» [65], «*Та він нещасний чоловік,/ Не пив горілки цілий вік,/ Бо не велить йому Коран,/ Нехай же буде він султан*» [78].

Фраза «*я не мала дитина, вона далі нерви тратить*» сприймається як антитеза, оскільки поєднує в собі дві протилежні ідеї: зрілість та незрілість. є антитезою, оскільки в ній представлені два протилежні ідеї або концепти, що контрастують між собою.

Частина «*я не мала дитина*» – означає, що людина вже виросла, а частина «*вона далі нерви тратить*» вказує на те, що інша людина продовжує вести себе так, ніби перша ще не виросла. Відтак контраст між цими поняттями створює антитезу, підкреслюючи відмінність між двома станами або поведінками в межах однієї ситуації.

А в рядках «*Та він нещасний чоловік,/ Не пив горілки цілий вік,/ Бо не велить йому Коран,/ Нехай же буде він султан*» використовується антитеза через контраст між негативним описом людини та позитивною характеристикою її статусу.

Також автори пісень часто використовують складносурядні речення із зіставно-протиставними сполучниками: «*Розквітає поле, а вона сивіє*» [65],

«Рюкзачок тривожний, та я непереможний» [56], «Чекає доня на тата – а мати жде сина в хату» [73].

Окремо у проаналізованому матеріалі були знайдені антитези типу складних безсполучникових речень: *«Я не мала дитина, вона далі нерви тратить» [65], «Орка тіло – ґрунт / допоможе ЗСУ» [59], «Богові — Боже, ворогу — вороже» [56], «Ракети потужні, машини залізні – у нас на всі доводи є коментар» [57].*

Також були знайдені антитези типу складносурядного речення із зіставно-протиставними сполучниками: *«Рубль падає, як бомба, гривня летить журавлем» [74], «Золото плавиться в кулі, блакитне в огні горить», «Золото до небокраю, блакитне затягне дим» [58].*

Ще одна риторична фігура, яку використовують задля яскравого емоційного впливу на слухача є анафора. За визначенням П. Дудика — це «стилістичний прийом, створюваний рефреном, який полягає в повторенні тих самих звуків, слів (інколи й речень) на початку двох або кількох суміжних рядків» [10, с. 353]

Мовознавиця А. Коваль зазначала, що анафорично повторюватись можуть не лише слова і словосполучення, а й окремі звуки. За її словами, це прийом поетичної мови, «де звуковий повтор підтримується й увиразнюється розміром, ритмом, інтонацією» [21].

Також за її визначенням, анафорично повторюватись можуть не лише слова і словосполучення, а й окремі звуки [21, с. 305-206]. Мовознавці Г. Кость та Ю. Гурмак визначають три види анафор: граматичну, стилістичну та риторичну [22, с. 70-73].

Фактичний матеріал свідчить про широке використання анафори. Зокрема найпоширенішою є стилістична анафора, наприклад: *«А ми тую червону калину підіймемо, / А ми нашу славу Україну, гей, гей, розвеселимо» [50], «Десь... Десь там/ Ти мене ждеш, Мамо!» [72], «Москва згоріла і втонула / Москва пішла на корм акулам» [75], «Пес Патрон, пес Патрон» [67], «Музика лунає / Про схили Дніпра / Дітвора – до школи / Серце завмира» [65], «Стефанія мамо, мамо Стефанія» [65], «Спи! Спи! Спи!» [51], «Буде тобі, враже, так, як відьма скаже», «Скільки...» [52].*

Менше було зафіксовано граматичних: *«Залишилось сісти в човен і гребти,/ Тільки я, тільки ти...»* [71], *«Ти не хвилюйся, я буду писати!/ Мамо!.. Мамо!../ Там, де я буду, краще помовчати.../ Мамо!.. Мамо!../ Ти не хвилюйся, я буду писати!»* [70], *«Ну все, поплакали й забули»* [75], *«За спиною – собака / Трохи далі – кіт»* [62], *«Забирайся до себе додому»* [51].

Найменше риторичних: *«Мамо!.. Мамо!..»* [70], *«Мамо, не лийте сльози! Мамо, ми вже в дорозі!»* [72], *«Заспівай мені мамо колискову»* [65].

Як свідчить проаналізований матеріал, найбільше поширена в українській військовій пісні стилістична анафора. Вона надає особливого емоційного забарвлення, підсилюючи певні ідеї чи образи, а також створюючи ритмічну і звучну структурованість тексту.

Зокрема, вживання анафори в таких прикладах, як *«А ми тую червону калину підійmemo...»* чи *«Мамо!.. Мамо!..»*, створює ефект емоційної збудженості, активізує увагу слухача.

Повторення має сильний психологічний ефект, закликаючи слухача до рефлексії, наприклад *«Мамо, не лийте сльози! Мамо, ми вже в дорозі!»*, повторення слова «мамо» створює особливу близькість до родинних почуттів і втілює в собі біль розлуки і надію на повернення. Загалом, можна стверджувати, що анафора у цих піснях формує загальний настрій.

Отже, використання антитез та анафор в українській військовій пісні полягає у підсиленні емоційної виразності та впливу на слухача. Антитеза, як риторична фігура, ґрунтується на контрасті між протилежними ідеями або образами, що дозволяє підкреслити їхню взаємодію та важливість. Анафора, через повторення слів або звуків на початку рядків, створює ритмічну структуру та посилює емоційну насиченість тексту.

Обидва прийоми активно використовуються в українських піснях, зокрема військової тематики, для формування яскравих образів, підвищення емоційного навантаження та закликів до глибокої рефлексії.

2.7. Образність

Пісні періоду широкомасштабного російського вторгнення стали символом національної самосвідомості для українців. Їхня мета — викликати почуття

патріотизму та національної гордості у слухача. Як свідчить проаналізований матеріал, більшість із них оспівують культуру України, а також сильну та витривалість народу. Українська воєнна пісня відіграє важливу роль у забезпеченні психологічного благополуччя військових та цивільного населення.

Можна прослідкувати те, як багато сьгоднішніх музикантів у своїй творчості використовують військову тематику відколи розпочалося російське вторгнення — із 2014 року. Однак найбільш яскравим періодом для української воєнної пісні став період із 2022 року, коли вона стала символом протистояння.

У 2023 році український співак Артем Пивоваров у межах культурного проекту «Твої вірші, мої ноти» випустив пісню на слова двох віршів українського поета Павла Тичини «Там тополі у полі» та «Де тополя росте...» [42].

У цій пісні можна прослідкувати велику кількість символів, зокрема згадка язичництва. Жертви богам символізують загиблих військових, які для своєї родини назавжди залишаються героями: *«Там у тополі в полі/ На волі, на волі.../ Хтось на заході жертву/ Приніс богам, напевно»* [61].

У цій пісні можна знайти образ тополі, який можна назвати канонізованим символом в українській творчості. У проаналізованій пісні вона виступає символом традиції, пам'ять про минуле, втрачену любов та ностальгію. Упорядники «Словника символів культури України» визначають символ тополі як «символ дерева життя; символ добра і зла; символ України; сумної дівчини, матері; краси, стрункості; весни» [23, с. 219].

Також у цій пісні можна відстежити такі символи, як символ вітру, бурі та грози, бандури, колосків у сріблі та золоті, а також – хмари похмурої. Символ вітру «Словник символів культури України» визначає символом духу, невловимості, неусвідомленості, швидкості, шкоди, руйнації і водночас оновлення [23, с. 45].

Вживання символу вітру доволі притаманне для української воєнної пісні, зокрема у проаналізованому матеріалі були знайдені такі приклади: *«Роз'єднати неможливо вільних / Десь у полях розгулявся вітер/ Чуєш, за нас моляться всім світом?»* [80], *«Сонце зійшло над Азовом/ Вітер над дюнами дме»* [55], *«Як повіє*

буйнесенький вітер з широких степів, / То прославить по всій Україні січових стрільців» [50], «Коли воля в zenіті/ Стати вільним, як вітер/ Є всі шанси!» [79].

Пісня «Враже» гурту «Енджі Крейда» загалом – суцільний образ відьми, який досить поширений в українській міфології. Весь текст виконується у вигляді замовляння, що справляє моторошне враження на слухача: *«Сію тобі в очі, сію проти ночі / Буде тобі, враже, так, як відьма скаже/ Скільки в святу землю впало зерен жита/ Стільки разів буде тебе, враже, вбито/ Скільки, враже, півень вночі кукуріка/ Стільки днів у тебе доживати віка» [52].*

Як слушно відзначають автори «Словника», відьма – один із найяскравіших персонажів української демонології її опис і характеристика досить детально представлені в етнографічній літературі.

Вони зазначають, що в українській демонології «відьма символізує не лише абстрактне зло; інколи вона може виступати символом смертоносної виразки або навіть смерті, і в цьому руслі її дії подібні до вампірських».

Етимологи пов'язують походження слова відьма з давньоруським іменником «в-ѣдь» - «знання». Автори «Словника» зауважують, що слово відьма «спочатку вживалося в значенні «та, що все знає», звідки розвинулося подальше «ворожка», а пізніше – «зла, сварлива жінка». У сучасному житті українців відьма може бути символом недоброї, сварливої жінки, а також людини, яка багато знає і може впливати на хід подій, додали вони [23, с. 66-67].

Відтак можна стверджувати, що у проаналізованій пісні образ відьми варто трактувати саме як люди, «яка багато знає і може впливати на хід подій». Мета цього образу – викликати у слухача відчуття магічної допомоги у боротьбі проти ворога, подарувати віру в те, що не все залежить від нього, а також налякати ворога.

Окрім обширного образу відьми, у цій пісні також можна знайти збірний образ ворога, який притаманний більшості воєнних пісень: *«Богові — Боже/ Ворогу — вороже/ Буде тобі, враже, так, як відьма скаже» [52].*

Узагальнений образ ворога знаходить у піснях низку політонімів, таких як: «русня» («*А наші люди, а українці/ Проти русні об'єднали вже цілий світ/ І скоро зовсім русні не буде» [68]*), похідний від «русня» «руснявий орк» («*Вийди,*

руснявий орк, нашими зморений/ Хоч на хвилиночку в гай» [63], «рускій мір» («Рускій мір позорить сам себе, позорить навіть війни» [74]).

Також у пісні «Враже» знаходимо ще один важливий для української пісні образ Бога. Тут він виступає чистою, святою силою, яка допомагає людям, які мають добрі наміри та протиставляється образу ворога: *«Богові — Боже/ Ворогу — вороже» [52].*

У проаналізованому матеріалі образ Бога часто використовують з метою опису трагічності та жахливості подій, які відбуваються на війні: *«Тут Бога нема/ Тут тільки вогонь» [69].*

Також достатньо поширений в українській військовій пісні образ шляху. Як стверджують автори «Словника», шлях – символ складного, нелегкого життя; розлуки з домівкою. За їхніми словами, кінцевою метою шляху є здобуття героєм найбільших сакральних цінностей світу, причому «герой має завжди здійснити подвиг, зробити добро, щоб здобути ці скарби» [23, с. 245].

Якщо аналізувати шлях з точки зору воєнної пісні, то у ній шлях часто символізує розлуку із домівкою, нелегкі випробування та нерозривний зв'язок із Батьківщиною: *«Шлях пролягає мандрами» [54].*

Українська воєнна пісня періоду великої війни з Російською Федерацією стала засобом формування національної ідентичності, патріотичного піднесення та емоційного згуртування суспільства. У піснях, написаних після лютого 2022 року, широко застосовується образна система з глибоким національно-культурним підґрунтям.

Особливу роль відіграють природні символи — вітер, буря, гроза, хмари, що уособлюють стихійність, дух волі, оновлення або руйнацію. Їхня поява у піснях на кшталт «Боремося» [80], «Місто Марії» [56] чи «Ой у лузі червона калина» [50] вказує на міфопоетичну традицію у вираженні волі до боротьби й надії на очищення.

Окремий пласт символіки утворює образ відьми — архаїчний, багатозначний і глибоко вкорінений в українську демонологію. У пісні «Враже» [52] відьма постає не як злий персонаж, а як носій глибинного знання, магичної

сили та справедливої помсти, що слугує засобом психологічного спротиву та віри в надприродну підтримку боротьби.

Також частим елементом у війсьній пісні є збірний образ ворога, який конкретизується через політоніми («русня», «руснявий орк», «руській мір»), та протиставляється образу Бога — втіленню справедливості, моральної чистоти та духовної сили українського народу. Наприклад, у пісні «Враже» [52] опозиція «Богові — Боже, ворогу — вороже» набуває символічного значення священної війни між добром і злом.

Також окремих пласт займає символ шляху, який є універсальним образом духовного й фізичного випробування. У контексті війсьній пісні він символізує не лише дорогу до перемоги, а й персональну трансформацію, жертву, відданість.

2.8. Концептосфера української пісенної лірики періоду повномасштабного вторгнення

За весь час боротьби за незалежність України суспільство створювало сотні пісень військової тематики, аби зберегти пам'ять про історичні події, надихнути військових до боротьби та підтримати патріотичний дух населення. Початок повномасштабного російського вторгнення у лютому 2022 року дав потужний поштовх культурним діячам до створення низки патріотичних пісень, які прославляють Збройні Сил України, оспівують життя бійців на фронті, а також життя тимчасових переселенців, які були змушені покинути свої домівки внаслідок російської агресії.

Як стверджує В. Манакін, крім мовної та наукової картин світу, сучасна наука також виокремлює «концептуальну картину світу». За його визначенням, концептуальна картина світу — «система концептів як значущих психоментальних координат, за якими визначають межі колективної національної свідомості, концептосфери нації». Мовознавець зазначає, що концептуальна картина світу значно багатша за мовну картину світу і є основою для мовного втілення, «оскільки в її утворенні беруть участь різні типи мислення, образи, асоціації, емоції, оцінки, культурні та інші чинники» [28, с. 69].

Аналізуючи українську війсьну пісню періоду широкомасштабного російського вторгнення, можна наштовхнутися на низку різних концептів, які

притаманні сучасному українцю. Можна стверджувати, що головними серед них є концепти «Україна», «народ», «війна», «життя», «воля», «любов», «дім», «мама», «браття», «помста».

Показовими з погляду вербалізації концептів «мама», «тато», «Батьківщина» є пісні «Батьківщина» [66], «Мамо» [70], «Stefania» [65].

У них чітко можна простежити вживання таких концептів у воєнній пісні, зокрема можна відслідкувати порівняння України із «ненькою», що є синонімом до матері: «Скільки не стрілай в наш край / Скільки не пали поля / Житиме вічно наша ненька / Вродить ще не раз земля» [66]. Цей приклад чітко ілюструє ціннісне ставлення українців до матері, материнської любові, а також рідної землі, адже ліричний герой уособлює Україну в матері, чим підсилює теплі та сильні почуття до обох.

У пісні «Мамо» [70] та «Stefania» [65] образ матері постає центральним емоційним та символічним концептом. Можна стверджувати, що він глибоко вкорінений у досвід війни. Мати у цих текстах — не лише рідна людина, а й втілення дому, миру, пам'яті й любові, що залишаються з військовим навіть на фронті.

У пісні «Мамо» – «Мамо! Мамо! / Ти не хвилюйся, я буду писати! / Мамо! Мамо! / Там, де я буду, краще помовчати / Мамо! Мамо! / Ти не хвилюйся, я буду писати! / Мамо! Мамо! / Там, на війні у нас, краще помовчати» – анафора «Мамо! Мамо!» створює емоційну напругу, наче безперервний внутрішній діалог сина, який перебуває на війні та в небезпеці, з матір'ю. Водночас фрази «я буду писати» і «краще помовчати» підкреслюють внутрішній конфлікт між потребою зберігати зв'язок і неможливістю говорити прямо про жахи війни.

У «Stefania» [65] – «Стефанія мамо, мамо Стефанія / Розквітає поле, а вона сивіє / Заспівай мені мамо коліскову / Хочу ще почути твоє рідне слово» – мати — це образ спокою та звичного життя, що поступово зникає («а вона сивіє»), водночас залишаючись джерелом сили й натхнення. Вона не лише реальна постать, а й символ України — зболеної, але живої.

Можна простежити, що образ батька постає у таких піснях доволі опосередковано, до нього ліричний герой звертається не так часто, як до матері.

Зокрема у рядках *«А татові ти передай, що його син пішов туди, / Де світло ділиться на чорне і на біле, / Де захищаєш, кого любиш, від дебіла, / Де вся земля давним давно почервоніла»* [73] образ батька постає через звернення до нього з дистанції війни. Він тут постає втіленням батьківського авторитету, глибокого емоційного зв'язку між батьком і сином. Батькові не говорять напрому — прохання «передай» підкреслює як фізичну відстань, так і важку емоційну прірву між звичним життям і фронтовою реальністю.

Варто звернути увагу й на концепт волі/свободи, які у піснях періоду широкомасштабного вторгнення постають як найвища цінність. Концепт волі охоплює як особисте пробудження, так і національне протистояння. Тут варто розглянути рядки із пісень *«Вільні, нескорені!» Тіни Кароль та «Боремося» авторства tvorchі: «Все можливо змінити! / Своє Я пробудити! / Світ прекрасний! / Коли воля в зеніті / Стати вільним, як вітер / Є всі шанси!»* [79]; *«Летять кулі, а ми міцно стоїмо / Боремось, розділилися світи / За свободу поєднались голоси»* [80].

У пісні *«Вільні, нескорені!»* [79] рядки *«коли воля в зеніті»* виступають апогеєм внутрішньої сили, моментом максимального прояву людської гідності. Після нього і з'являється *«шанс стати вільним, як вітер»*, що символізує легкість.

У пісні *«Боремося»* [80] варто звернути увагу на протиставлення у рядках *«летять кулі, а ми міцно стоїмо»*. У них свобода вже не лише метафора особистісного зростання, а реальність спротиву, битва за право бути.

Окремо варто розглянути й концепт дому, який характерний для української воєнної пісні періоду широкомасштабного російського вторгнення. Найкращими ілюстраціями для цього концепту є пісні *«Дім» Яви* [60], *«Додому» ЕІ Кравчука* [81].

У цих піснях концепт дому постає як глибоко емотивна та екзистенційна категорія. Для ліричного героя дім – не лише фізичне місце, а насамперед простір сенсів.

У пісні *«Дім»* [60] концепт дому осмислюється як колективне надбання: *«Це наш дім / Наша земля наш дім / Хай буде чутно всім»*. Тут дім – Батьківщина, яка належить «нам». Це не приватна територія, а національна цінність, з якою

пов'язано почуття гідності та права на голос і яку потрібно захистити. Через це дім стає політичним символом — місцем, за яке варто боротися, стверджуючи його значущість для кожного і всіх.

Натомість у рядках пісні «Додому» [81] *«Дім – там, де серце / Почуття накрили / Навкруги все – не твоє / І воно постійно муляє / Тож додому / Де тебе чекає все»* дім постає внутрішнім відчуттям гармонії, що контрастує з відчуженим простором навколо. Те, що «навкруги все — не твоє», підсилює потребу повернення до автентичного простору, де на тебе «чекає все».

Відтак аналізуючи рядки цих пісень можна стверджувати, що концепт дому доволі амбівалентний: з одного боку — це рідна земля як простір ідентичності та боротьби, а з іншого — емоційний притулок.

У контексті нашої роботи варто окремо розглянути концепт героя та героїзму. Складність визначення критеріїв підтверджують дефініції слова герой в академічних тлумачних словниках.

Зокрема автори другого тому 11-томника першим значенням слова дають: *«Видатна своїми здібностями і діяльністю людина, що виявляє відвагу, самовідданість і хоробрість у бою і в труді»* [43].

У 20-томнику дефініція частково відрізняється: *«Видатна своїми здібностями і діяльністю людина, що виявляє відвагу, самовідданість і хоробрість»* [42].

Серед фактичного матеріалу прослідковується доволі значна кількість згадок про героя, особливо у піснях, де змальовується досвід військових. Наприклад у рядках пісні «Мамо», Kozak System ліричний герой сам себе характеризує як «героя» у звертанні до своєї матері, чим намагається її заспокоїти та підняти їй бойовий дух: *«Я повернуся переможцем після бою! / І пам'ятай, що виростили ви героя! / Любов до вас - це моя найсильніша зброя!»* [70].

Також прослідковується гіперболізація героїзму у лавах Збройних Силах України заради того, аби надихнути слухача до боротьби проти ворога. Так, у рядках *«Самі герої воюють у наших ЗСУ / І джавеліни, і байрактари / За Україну б'ють русню»* [68] героїзація слугує сильним символом для того, аби слухач сповнювався вірою у близьку перемогу у війні.

Отже, аналіз української воєнної пісні періоду широкомасштабного російського вторгнення свідчить про глибоку концептуальну насиченість текстів, у яких відображено цінності сучасного українського суспільства. Художні образи у піснях створюють своєрідну концептуальну картину світу, що, за визначенням Манакіна В., вбирає в себе не лише мовні значення, а й широку палітру емоцій, асоціацій, культурних кодів, національної пам'яті й ідентичності.

Провідними концептами в піснях є: «мама», «тато», «Батьківщина», «воля/свобода», «дім», які вербалізуються через образи близьких людей, рідної землі, емоційного зв'язку та моральної сили.

Можна стверджувати, що українська воєнна пісня не лише фіксує реалії часу, а й виконує функцію збереження й актуалізації національної концептосфери, транслюючи ключові смисли, які визначають українську ідентичність у часи війни: любов до рідних, відданість Батьківщині та прагнення свободи.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

Другий розділ присвячений поділу пісень на умовні тематичні групи та аналізу семантико-стилістичних рис сучасної української воєнної пісенної лірики періоду повномасштабного російського вторгнення. Встановлено, що проаналізований фактичний матеріал можна умовно поділити на шість груп: досвід військових; кохання; мрії про перемогу; звертання до матері та родини; висміювання ворога; пісні про дім.

Найбільш численною серед них виявилася група пісень, у яких оспівуються мрії про перемогу, вона становить 37 % від загальної кількості. Друге місце із частотністю 27 % займає група пісень, у яких увага прикута до досвіду військових, трохи менша група — українська воєнна пісня, де акцент падає на висміювання ворога, вона становить 20 % від загальної кількості. Четверте, п'яте та шосте місця займають групи пісень, де ліричний герой звертається до родини (10 %), де увага прикута до кохання у період повномасштабного російського вторгнення (7 %), а також, де ліричний герой оспівує свої почуття до рідного дому (2 %).

У роботі встановлено, що в піснях цього періоду широко застосовуються тропи — епітети, метафори, порівняння, гіперболи, риторичні фігури. Як свідчить аналіз, найпоширенішими серед них є внутрішньочуттєві епітети, зазвичай із негативним забарвленням; дієслівні метафори, які створюють емоційно насичені образи; логічні порівняння, що підсилюють вплив на слухача через співвіднесення образів із реальними подіями. Окрім цього, часто використовуються й гіперболи для підкреслення могутності українських військових або сатиричного змалювання ворога.

Особливої уваги заслуговує мілітарна метафора, яка виконує не лише естетичну, а й мотиваційну функцію, слугуючи інструментом формування патріотичних почуттів. Стилістичні засоби в піснях слугують не лише емоційними маркерами, а й допомагають кодувати національну ідентичність, транслювати ідеї незламності, героїзму та віри в перемогу.

ВИСНОВКИ

Українська пісенна традиція, що бере початок з козацької доби, адаптивна та здатна відповідати на нові соціально-історичні виклики. Відтак визначено, що у 2022–2024 роках, у контексті повномасштабного вторгнення Росії, пісенна творчість набула особливої ваги як засіб консолідації національної свідомості, вербалізації колективного травматичного досвіду та мобілізації суспільства до спротиву. Воєнна пісня виступає не лише естетичним явищем, а й інструментом культурної терапії та формування ідентичності.

У роботі з'ясовано, що провідним семантико-стилістичним ядром сучасної воєнної лірики є широке використання мовно-виражальних засобів. Більшість авторів ліричних композицій черпають натхнення із мрій про перемогу, віри у краще майбутнє, також є й ті, хто надихається незламністю українських військових, а також вірою у їхню всемогутність. Також великий пласт пісень займають ті, у яких автори висміюють ворога та намагаються показати його немічність та гіперболізувати можливість легкої перемоги над ним. Окремо автори композицій намагаються й розповісти про переживання рідних за життя військових, особливу увагу вони приділяють стосункам ліричного героя з матір'ю.

Серед мовно-виражальних засобів, які використовують автори української воєнної пісні були розглянуті:

- епітетів;
- метафор;
- порівнянь;
- гіпербол, які підсилюють ефект героїзації українських військових, або знецінення ворога;
- риторичних фігур.

Як свідчить наше дослідження, серед епітетів, які використовують автори української воєнної пісні, переважає використання внутрішньочуттєвих, емоційно насичених епітетів. Серед внутрішньочуттєвих епітетів переважають епітети із негативним емоційним забарвленням. Це характерно для пісень, у яких

засуджується російська агресія проти України, також вони часто зустрічаються в іронічних піснях, де російська армія зображується немічною та безсилою.

Серед метафор найбільше автори української воєнної пісні використовують дієсловні, мілітарні та іменникові. Мілітарна метафора має на меті надихнути слухача на непереможність українських військових у війні проти Росії, а також – висміяти втрати ворога.

Серед порівнянь в українській воєнній пісні, як свідчить наше дослідження, переважають логічні порівняння. Це зумовлено потребою виразно передати емоції, досвід війни, страждання та надію. Основними формами граматичного вираження порівнянь у воєнних піснях періоду російського широкомасштабного вторгнення в Україну є порівняльні звороти, конструкції з орудним відмінком, підрядні речення та речення порівняльної структури. Також характерною рисою для сучасної української воєнної пісні є поєднання логічних і образних елементів у порівняннях, що забезпечує не лише інформативність, а й емоційний вплив.

Гіпербола у сучасній воєнній пісні виконує як естетичну, так і ідеологічну функцію — вона сприяє формуванню героїчного міфу про український народ, а також виконує роль інструмента психологічного супротиву. З одного боку, вона слугує для підкреслення сили, стійкості та моральної переваги українських захисників, а з іншого — для сатиричного знецінення противника через перебільшене зображення його слабкості.

У контексті риторичних фігур у роботі найбільшу увагу приділили огляду використання антитез та анафор в українській воєнній пісні. Робота свідчить, що їхня мета полягає у підсиленні емоційної виразності та впливу на слухача. Обидва прийоми активно використовуються в українських піснях періоду повномасштабного російського вторгнення для формування яскравих образів, підвищення емоційного навантаження та закликів до глибокої рефлексії.

Застосування цих тропів створює потужне емоційне тло пісень та занурює слухача в психологічну реальність війни, дозволяє пережити її через мистецьке співпереживання. Через гіперболу, метафору чи порівняння автори пісень конструюють нову мовну реальність, у якій формується образ ворога, героя, нації, пам'яті та перемоги.

Також визначено й значення в сучасній воєнній ліриці концепту героя, який постає як уособлення незламності, відваги, жертвовності. Аналіз концептуального простору пісень показав, що пісенна мова здатна не лише відобразити реальність, а й моделювати національну пам'ять та орієнтири.

Дослідження засвідчило, що воєнна пісня, навіть у сатиричному чи іронічному жанрі, виконує функцію емоційного захисту, допомагає трансформувати страх, злість, втрату у форму колективного спротиву. У дослідженні було проаналізовано 32 пісні періоду російського повномасштабного вторгнення на територій України, серед методів були використані описовий метод, стилістичний та семантичний аналізи, а також когнітивно-лінгвістичний підхід.

У перспективі ця робота може бути використана у подальших наукових дослідженнях як джерело для порівняльного аналізу мовних особливостей художніх текстів періоду широкомасштабного вторгнення Росії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бибик С., Єрмоленко С., Пустоцвіт Л. Словник епітетів української мови. Київ : Довіра, 1998. 411 с.
2. Білоконенко Л. Емфатичні фігури. Сучасний художній дискурс: мовностилістичний вимір : колект. моногр. ; за заг. ред. проф. Ж. Колоїз. Кривий Ріг : ФОП Маринченко С. В., 2024. С. 195–237.
3. Воробйова О. Концептологія в Україні: здобутки, проблеми, прорахунки. Вісник КНЛУ. 2011. Т. 14, № 2. С. 53–64.
4. Вояцькі пісні: каталогізація, динаміка жанроутворення, російські та польські впливи / Л. Єфремова // Матеріали до української етнології: Зб. наук. пр. – К.: ІМФЕ ім. М.Т. Рильського НАН України, 2008. – Вип. 7(10). – С. 67–79.
5. Ганич Д., Олійник І. Словник лінгвістичних термінів. Вища шк., 1985. с. 360.
6. Голобородько К. Лінгвістичний статус концепту. Культура народів Причорномор'я. 2002. №32. С. 27–30.
7. Гречиха В.А., Дзинглюк О. С. Патріотична пісня як невід'ємний елемент національної свідомості українців. Закарпатські філологічні студії. Т. 2, № 9. С. 118–123.
8. Гуйванюк Н. В. Антитетичні семантико-синтаксичні відношення у надфразній єдності та тексті. *Studia Linguistica*. 2011. № 5. С. 43–49.
9. Драгоманов М. Політичні пісні українського народу. – Женева, 1883. – С. IV-V.
10. Дудик П. Стилїстика української мови : навч. посіб. Київ : Акад., 2005. С. 352
11. Дутчак В. Від музики Майдану до музики війни: український феномен. Baltija Publishing. 2022. С. 716–725.
12. Етимологічний словник української мови: в семи томах
13. Жаботинская С. Концепт / домен: матричная и сетевая модели. Культура народів Причорномор'я. 2009. № 168 (Т. 1). С. 254–259.

14. Жайворонок В.В. Проблема концептуальної картини світу та мовного її відображення. Ж. Культура народів Причорномор'я ТНУ №32, 2002
15. Загнітко А. Сучасний український словник. Вінниця : ТВОРИ, 2020. С. 920.
16. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. 2-ге вид. Донецьк : Дон. нац. ун-т, 2012. 350 с.
17. Зайченко О. Поняття «концепт» та його загальна характеристика. Наукові записки. Серія Філологічна. 2012. №24. С. 78–81.
18. Злотник О. Шульгіна В. Комунікативні функції художнього спілкування в музичному мистецтві. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство. 2019. №1. С. 28–34.
19. Іваницький А.І. Український музичний фольклор. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 320 с
20. Коваль А. Практична стилістика сучасної української мови. Київ : Видво при Київському державному університеті видавничого об'єднання «ВИЩА ШКОЛА», 1987. С. 352.
21. Колегаєва, І. М. (2018). Конструювання номінативного поля концепту: етапи та одиниці. Записки з романо-германської філології. 2018. № 1(40), С. 121–123.
22. Кость Г., Гурмак Ю. Анафора як один із видів вторинної номінації у французькому художньому тексті. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. 2010. С. 70–73.
23. Коцура В., Потапенко О., Дмитренко М. Словник символів культури України : Словник. 2-ге вид. Київ : Міленіум, 2002. 260 с.
24. Крепак К. В. Боротьба на мистецькому фронті. українська пісенна традиція військових часів. Українська музика. 2024. № 3-4. С. 56.
25. Кримський С. Принципи духовності XXI ст. / С. Кримський. URL: <https://day.kyiv.ua/article/cuspilstvo/serhiy-krymskyy-pryntsypy-dukhovnosti-khkh-stolittya> (дата звернення: 27.04.2025).
26. Лановик М. Б. Українська усна народна творчість : підручник. Київ : Знання-Прес, 2005. 592 с.

- 27.Лігус М.В. Музичний перформанс як форма комунікації. Філософські проблеми гуманітарних наук. 2018. № 2(28). С. 68–71
- 28.Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація : навч. посіб. Київ : Вид. центр «Акад.», 2012. 281 с.
- 29.Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. м. Стилїстика української мови. Київ : Вища шк., 2003. 462 с.
- 30.Мунтян О. Номінативна функція епітетних конструкцій в українському художньому дискурсі. Modernization of today's science: experience and trends. 2023. С. 123–124.
- 31.Микольченко В. Екзистенційні аспекти феномена героїзму: «homo heroicus». Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія». Вип. 16. 2015. С. 69–73.
- 32.Мицик Ю. А., Плохій С. М., Стороженко І. С. Як козаки воювали: Історичні розповіді про запорізьке козацтво. Дніпро : Промінь, 1990. 302 с.
- 33.Мялковська Л. М. Стилїстичні функції кольористичних назв у мові творів валер'яна підмогильного. Мова і культура. 2008. Т. 6, № 10. С. 63–66.
- 34.Онопрієнко Т. Семантичні та структурні особливості компаративних епітетів у сучасній англійській мові.
- 35.Пономарів О. Стилїстика сучасної української мови. 3-тє вид. Тернопіль : Навч. кн. - Богдан, 2000. 248 с.
- 36.Рибак О. П. Прагматичні функції епітетів у прозі Трумена Капоте. Сучасні напрямки досліджень міжкультурної комунікації та методики викладання іноземних мов. С. 296–298.
- 37.Сокіл Г. Героїка повстанських пісень. Народознавчі зошити. 2023. Т. 1, № 169.
- 38.Скриник М. Мілітарна метафора як один із засобів вербалізації концепту Україна в російських ЗМІ. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/7de0f518-3ad0-44da-98bd4deb2971f617/content>
- 39.Словник української мови: у 20 т. / НАН України, Укр. мов.-інформ. фонд: вебсайт. URL: <https://sum20ua.com/>

- 40.Словник української мови : в 11 т. / ред. І.К. Білодід ... [та ін.] ; Академія наук Української РСР, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Т. 2 : / ред. тому: П.П. Доценко, Л.А. Юрчук. К. : Наукова думка, 1971. 550 с.
- 41.Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. С. 712
- 42.«Там у тополі»: Краса української природи та дух свободи у новій роботі Артема Пивоварова та НК - OREST. *OREST*. URL: <https://orest.com.ua/music/tam-u-topoli-krasa-ukrayinskoyi-prirodi-ta-duh-svobodi-u-novij-roboti-artema-pivovarova-ta-nk> (дата звернення: 28.04.2025).
- 43.Ткаченко А. Літературна жанристика: спроба новітньої систематизації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. № 44. С. 137–138.
- 44.Українські військові пісні як елемент національної самосвідомості. *Молодий вчений*. 2014. Т. 7, № 10. С. 32–35.
- 45.Учасники проєктів Вікімедіа. Знищення крейсера «Москва» – Вікіпедія. Вікіпедія.URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/Знищення_крейсера_»Москва» (дата звернення: 27.04.2025).
- 46.Учасники проєктів Вікімедіа. Бригада НГУ «Азов» – вікіпедія. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Бригада_НГУ (дата звернення: 27.04.2025).
- 47.Ходіння Ісуса Христа по водах. Храм св. великомученика Дмитрія Солунського. URL: <http://hram.in.ua/biblioteka/osnovy-viry/91-book91/791-title1533> (дата звернення: 27.04.2025).
- 48.Шусть, В. В. «Становлення феномена героїки в українській етнокультурній свідомості». Історико-психологічна реконструкція психологічної думки в етнокультурному просторі України : монографія / В.Т. Куевдаї В.М. Летцев, В.Ф. Литовський та ін.] ; за ред. .Т. Куевда, В.В. Турбан. – Кіровоград : ІмексЛТД, 2012. – С. 227-258.
- 49.Abelard P. Stanford Encyclopedia of Philosophy. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/abelard/>

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

50. Андрій Хливнюк - Ой у лузі червона калина, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=yTgq7sjzHy4> (дата звернення: 28.04.2025).
51. Глава 94. Паліндром, Ship Her Son - Спи, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QxVUG5k7hAQ> (дата звернення: 28.04.2025).
52. Енджі Крейда / Angy Kreйда. Енджі Крейда - Враже, 2022. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=cdEEffF7_rU (дата звернення: 28.04.2025).
53. Жадан і Собаки - Метро, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=SIcV7O-mefs> (дата звернення: 28.04.2025).
54. КОМУ ВНИЗ. Нестор, 2022. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=I_bVkoY2fac (дата звернення: 28.04.2025).
55. Океан Ельзи - Торіс. Місто Марії, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Y6lgEX1DbXE> (дата звернення: 28.04.2025).
56. РуханкоМен. СКОРО ПЕРЕМОГА, 2023. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=qoqYMv_V_3o (дата звернення: 28.04.2025).
57. Тарас Боровок - БАЙРАКТАР, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hRiYXdiFHMo> (дата звернення: 28.04.2025).
58. Третя Штурмова - Торіс. Золото і блакить, 2025. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=55Qf7yTLPKA> (дата звернення: 28.04.2025).
59. Україна понад усе!. Chico & Qatoshi - Допоможе ЗСУ, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=jeQOYnhS90U> (дата звернення: 28.04.2025).
60. ЯВА - ДІМ, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=x8bym4ZR4wk> (дата звернення: 20.05.2025).

61. Artem Pivovarov. Артем Пивоваров & НК - Там У Тополі, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=m0u7iM6Xwxw> (дата звернення: 28.04.2025).
62. Comp Music - Комп Мюзік. EL Кравчук - «Кіт-Собака», 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bJStOBxFMco> (дата звернення: 28.04.2025).
63. HANUMIKE. HANUMIKE - Дика Дичка, 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=irFen3Vie8A> (дата звернення: 28.04.2025).
64. jockii druce - Топіс. шо ви браття, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=HWs1KjqYpFQ> (дата звернення: 28.04.2025).
65. Kalush Orchestra. Kalush Orchestra - Stefania), 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Z8Z51no1TD0> (дата звернення: 28.04.2025).
66. KALUSH. KALUSH x SKOFKA - Батьківщина, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CSocoSHyU5Y> (дата звернення: 28.04.2025).
67. KARTA SVITU. KARTA SVITU – Пес Патрон, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fMSS6diyXQE> (дата звернення: 28.04.2025).
68. Khrystyna Soloviy - Топіс. Українська лють, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=T83RQh1LEBU> (дата звернення: 28.04.2025).
69. kozaksystem, АЗОВ-СТАЛЬ, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=slyZVNKuMhE> (дата звернення: 28.04.2025).
70. kozaksystem, МАМО, 2022. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=9DMw_XwQcVE (дата звернення: 28.04.2025).
71. kozaksystem, Не покинь, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=YdVJcIMC7R4> (дата звернення: 28.04.2025).

72. kozaksystem, Як відгримить війна, 2022. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=L8l_DGAPfGo (дата звернення: 28.04.2025).
73. Mirami Бавовна - солодка вата, 2023. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=s_uBUZuGhSA (дата звернення: 28.04.2025).
74. SKOFKA. SKOFKA - Не забудем і не пробачим, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=b9EJWtj5ZjI> (дата звернення: 28.04.2025).
75. Spiv Brativ. SPIV BRATIV - maskva, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=JjB-cimVsYg> (дата звернення: 28.04.2025).
76. TheYurcashTV. Yurcash - Він в ЗСУ Вона в ТРО, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=SxDx6HDkES0> (дата звернення: 28.04.2025).
77. TheYurcashTV. Yurcash - Панівна висота, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=DV6BZMCSW-g> (дата звернення: 28.04.2025).
78. TheYurcashTV. Yurcash feat Карпатська січ - Шарабан, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0iRjmUkz1W8> (дата звернення: 28.04.2025).
79. Tina Karol - ВІЛЬНІ. НЕСКОРЕНІ, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=tf2fF7Cub9A> (дата звернення: 28.04.2025).
80. TVORCHI. TVORCHI - Боремося, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=daB-ABnS1es> (дата звернення: 28.04.2025).
81. EL Кравчук. EL Кравчук – Додому, 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=kzyUGsZOSuE> (дата звернення: 20.05.2025).